

Rbl. 1.—

LOOMINGU
RAAMATUKOGU



ANDREJ UPIT

Nr. 23
1991

Valik novelle

„LOOMINGU“ RAAMATUKOGU
Nr. 23 1957

ANDREJ UPIT

Valik novelle

LÄTI KEELEST TÖLKINUD O. KUNINGAS

AJALEHTEDE-AJAKIRJADE KIRJASTUS
TALLINN

Tõlgitud väljaande järgi:

ANDREJ UPIT

«NOVELU IZLASE»

Rīga, 1949

ANDREJ UPIT

Käesoleva sajandi läti kirjanduses kerkib J. Rainise kõrval ühe suurima kujuna esile A. Upit, kelle 80. sünnipäeva dsja tähistas kogu Nõukogude Liidu avalikkus.

Andrej Upit sündis 4. detsembril 1877 Riia lähedal Skritveri vallas (praeguses Ogre rajoonis) rentniku pojana. Tema kooliskäimine piirdus ainult kohaliku vallakooliga, mille lõpetamise järel ta jätkas hariduse täiendamist pideva iseõppimise teel. Sooritanud õpetaja kutseeksami, tegutses ka kümme aastat pedagoogina, alates 1908. aastast aga kutselise kirjanikuna.

Kirjanduslikku loomingut alustas A. Upit küllarealistina. Suureks ühiskondlik-poliitiliseks kooliks kujunes noorele kirjanikule 1905. a. revolutsioon. Siit peale lähenes ta otsustavalt töölisklassi vabadusvõitlusele, pannes oma teostes suurt rõhku kodanliku ühiskonna vastuolude paljastamisele.

1917. a. oktoobrirevolutsiooni järel arendas kirjanik aktiivset ühiskondlikku tegevust, mille eest tal nii 1918. a. saksa okupatsiooni perioodil kui ka kodanlikus Lätis tuli mõnda aega vanglas viibida. Ulmani diktatuuri ajal kustutati populaarse kirjaniku nimi kõigist õpikuist. Nõukogude korra taastamise järel 1940. a. võttis kirjanik täie energiaga osa läti nõukoguliku kultuuri ülesehitamisest. Suure Isamaasõja puhkedes evakueerus ta Kirovi oblastisse, kus jätkas intensiivset loomingulist tegevust. 1943. a. anti talle Läti NSV rahvakirjaniku nimetus. Sõjajärgseil aastail töötas A. Upit Läti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi direktorina ja kirjandusloo professorina Riia ülikoolis.

A. Upit on haruldaselt produktiivne kirjanik, kelle teoste hulk moodustab terve raamatukogu. Oma parima on ta andnud eeskätt romaani alal. Tema ühiskondlikud ja ajaloolised romaanid on läti realistliku proosa väljapaistvaimateks saavutusteks. Eesti lugejale on neist hästi tuntud kultuurilooline romaan „Haljendav maa“. Suurt huvi pakub ka ta viimane romaan „Lõhe pilvedes“, mis käsitleb muuseas ka läti üliõpilaste elu möödunud sajandi lõpul Tartus.

Autori näitekirjanduslikust loomingust kerkivad esile ka ajaloolised draamad „Mirabeau“, „Jeanne d'Arc“ ja „Spartakus“, viimane neist on kirjutatud Suure Isamaasõja päevil. Upiti arvu-

kaist näidendeist ilmus eestikeelses tõlkes esimesena 1923. a. Lenin-gradis draama „Hääl ja vastukaja“, mis käsitleb tööliste elu. 30-ndate aastate algul tekitas Tallinna teatrielus rohket elevust ta näidendi „1905. a.“ lavastus Tallinna Töölisteatriis, mis parunite ja karistussalkade hirmutegusid meenutades kutsus esile raevukaid proteste kohaliku baltluse poolt. Nõukogude Eestis on edukalt lavastatud ta läti kodanlust paljastavat komöödiat „Susanna supleb“.

A. Upit on ka väljapaistev kriitik ja kirjandusteadlane. Suurt väärtust omab ta põhjalik uurimus „Romaani ajalugu“ (1941). Ülelaidulist tähelepanu on äratanud ta artiklitekogumik „Teel sotsialistlikule realismile“.

Kirjaniku noorsoojuttudest on meil tõlgitud „Vilniti sõit itta“, mille tegevus hargneb Suure Isamaasõja algul.

Vähem tuntud on A. Upit eesti lugejaskonnale novellistina, kuigi tema sulest on ilmunud paarikümne novellikogu ümber. Käesolev valmik taotleb suurt sõnameistrit tutvustada ka sellest küljest.

TOO AJAL

Vilnu õues valitses keskpäeval elav sagimine. Mõlemad teenija-tüdrukud ruttasid plimatoobri ja lüpsikutega lauda juurest pooljoostes keldri poole. Paeglis kadus koos oma naise ning ämmaga parajasti aida nurga taha, kõigil rehad õlal. Peremees, ühes käes kirves, teises kötekimp, tõttas toast tulles nurgani ja hüüdis minejatele midagi järele. Siis pöördus ta kärmel sammul sinna, kus Kaspar vankrikuuri ees hobust rakendas.

Ta viskas mõlemad esemed vankrisse. Astus vankrikuuri, tõi veorangid ja asetaski samuti vankrisse. Hlgisena, ent vilkana ning nobedana seisatus ta hetkeks ja ootas, kuni Kaspar ohje kinnitas.

«Ma panen ise...» Ta tõttas naeratades ohjade järele. «Sa vist ei saanud mahti korralikult süüagi. Mine, helbi veel!» — Ta teadis küll, et Kaspar ei lähe ja et Anna hakkas juba enne lauda koristama ja nõusid kööki vilma. Kuid nüüd oli vaja lahke olla.

Kaspar ei andnud ohje käest. Ta lõi tugeva kämbлага aisa plihta, nii et rangid, look ja kogu rakend said täide korda, ja ajas siis hobuse keset õue.

«Söön, kui aega on.» katkestas ta reipalt. «Kui liiga palju süüa, ei suuda enam selga painutada.»

Peremees ei kälnud ka rohkem peale. Ta vaatas naeratades üles.

«Säärane ilm! Päike ja tuul... Kuivatab. Kuid eile pärast lõunat kallas. Ma küll ei uskunud, et täna saab kokku panna. Aga Paeglis rääkis üksisõnu: mine ja vaata; et elle nii palju sadas, sellest pole midagi. Selle tilga kuivatab tuul ära. Ja mis siis! Mõnele saole ehk on veidi sisse sadanud, kuid enamasti on ta ainult sõrme paksuselt pealt niisutanud. Laialt segada. Küll siis kuivab. Kui ainult Paeglis märkaks tüdrukutega rehasid liigutada, kuni meie sinna jõuame... Tore, kui korda läheks! Üheksakümmend saadu — ilma ümber tõstmata... Kul palju tööd jääks ära!»

Kaspar oli vahepeal võtnud räästa alt suure laikivate raudharudega heinahangu, proovis tulles kõiki kolme haru ja asetaski hangu vankrile, terava otsaga tahapoole. Küll pisut vähem, kuid temagi näos ning kõnnakus võis märgata sama peremehele omast valmustust soodsa heinaaja üle.

«Paljudest ta siis elle ikka ära kastis... Ei tea, kas seal metsa ääres ka kokku panna? Oleks vaja ainult kaared kokku lükata.» Peremees kratsis mütsi alt kõrvatagust.

«Hm... Kahju, et ma Paeglile midagi ei öelnud.»

«Noh, me sõidame ju kohe,» vaatas Kaspar õuel ringi. «Hei, Liisa! Tüdrukud — noh, mis lahti on?»

Kuskil selna või lahtise ukse taga vastas keegi. Kergelt naeratades silmitses peremees altkulmu uljast sulast. Ent siis muutus ta äkki tõsiseks.

«Mina lähen — tarvis järele vaadata, mis seal on. Tele aga sõltke, ärge viivitage. Küll Liisa jõuab pühapäevalgi lapsega kanseldada. Ma nüüd lähen... Argu tüdrukud rehasid koju unustagu...»

Ta võttis räästa alt enda oma, viskas selle üle õla ja astus viivitades ning mõttikult. Pöördus ja heltis veel kord pilgu rakendatud hobusele ja Kasparile.

«Noh, tüdrukud, mis on!» hüüdis Kaspar lahtise keldriukse juures kärsitult.

«Jaa-jahl!» vastas Berta seest. Ja Kate täiendas tusaselt: «Sel vist kuskil kõrbe!»

«Kohe, Kasparike! Nemad kohe,» lisas perenaine lahkelt naeratades omalt poolt.

Kaspar pööras ümber, keelitas veel hobust ja vaatas toa poole minnes taevale. Ei — pilvi polnud näha. Ja õhk ei paistnudki selle järele. Vihma polnud karta. Kuid siiski tuleb rutata. Kui palju siis tänavu seda head heinalma oligi? Peremehest inimesel polegi kõik nii kerge.

Köögis loputas peretütar Anna kilruga savikausse ja asetaski riivile. Täna oli rohkesti nõusid: töö ajal oli ka Kaspar oma naisega peremehe toldul. Läbi peretoa avatud ukse võis näha Karja-Andžu, kes pika pudralaigulise laua ääres savikausikesest üksinda süüa vihtus ja kärbestega võitles, kes sumiseva parvena kui pöörased kallale kippusid.

«Näe, kus Andž pistab üksi nagu parun kohel» nokkis Kaspar. Ja kui Anna nõusid kraamides naeratas, lisas ta veel: «Kui sa nüüd rasva ei lähe, siis mitte kunagi...»

«Ta astus teisest uksest oma tuppa.»

«Noh, Liisa, kas saad kord valmis? Peremees juba tegi meile kilret.» Alles kõneldes märkas ta naist. Liisa istus voodi serval ja oli tütrekesega ametis. Peas kuklasse seotud hall rätikuke, kukitas hallis undrukukeses laps seal vanadest riidehülpudest ümbritsetuna — nagu kuuserilisikas ümberringi varisenud lehtede keskel. Ta askeldas oma nukuga ja voodile puistatud pruunide

ning valgete kivikestega. Ta ümises omaette midagi tähtsat ja näis vähe kuulavat, mida ema talle korduvalt kõneles. Oli ju nii palju kõneldal. Et ta voodist laskudes jalakesed ees sirutaks ja pingikesele asetaks, et ta käekestega tekist kõvasti kinni holaks ja aeglaselt kõhuli maha libistaks. Peatsi juures toolil on kohu-pimaga määratud völliib ja veekruusike. Akna all seisab tühi vanniko, millega võib metsa seenele sõita või sõnnikut vedada. Voodi all on pastlakesed, need võib jalga tõmmata, kui Liisikesel on vaja minna Jõetaguse ristilema pulma...

Last märgates unus Kasparil teeseldud meelepaha. Raske ikkega harjunud suure, tugeva inimese ebakindlate sammudega lahenes ta voodile; toetudes ühe käega selle servale ja teiseaga naise põlvedele, kummardus ta lapse kohale.

«Noh, tüdruk, nüüd tuleb sul jälle üksinda elada. Mis, kas on hea? Ah sa väike kuuserilisikas!»

Kuid Liisikesel tuli parajasti valge kivike laiemale pruunile asetada, ja see polnud tühi asi. Ükskõikselt ümises ta emale ja isale midagi vastuseks. Selline lahkumine polnud ju midagi erilist. Suurem osa suvest tuli tal enamasti üksinda viibida.

«Suud — eif!» Liisike pööras põse ette. Seal torkisid sa habemetükkad vähem. Ja ta krimpsulas kannatamatult nägu, kui isa teda kaks korda järjest suudles. Kuid ema võis seda. Vanainimeselikult sirutas ta huuled emale vastu. «Too siilike kaasa!» hüüdis ta ja tõstis pead, kui isa ja ema juba ukse juures olid. «Too siilike kaasa!» kordas ta, ja sinistes silmakestes süttisid mälestused väikesest okkalisest mügerikust, keda ei võinud palja käega puudutada, kuid kui seda lusikavarrega lükata, tõmbus see kerra ja ei liigutanud end hoopiski.

Isa pööras naeratades pead.

«Ei tea ju, kas saan kätte — ta jookseb kilrest...»

Tundus, et nüüd sädeles väljas päikegi kaks korda heledamini. Olal sinine, all haljendav... Soe tuuleke päitas... Metsa suunas, selles küljes, kus nilt asus, venis nagu säravaid siidlõngu... Avar, armas maailm! Peremehe amet ja sulase ilmlõpmatu ike... Eh, kas siis jõudu ei jätkunud! Ja kas siis nüüd kogu elu nõnda? Kas siis polnud küllalt tulevikukavatsusi — kas siis sulase jõu ning tööga polegi midagi võimalik?

«Eh!» naeratas Kaspar, sirutas käsi ja tundis, kuidas kõigis soontes pakatas ning surises.

«Noh, nüüd ei jõua teid endid ära oodata!» pilkas Berta vankrile ronides. Kate juba istus vankri otsalaua serval ja näitas valgetid hambaid. «Ah, missugune varandus see plika on!» pistsid mõlemad pead kokku, sosistasid ja naersid siis laginal.

Kaspar ei pidanud vajalikuks vastata. Mida sellised lobisejad muud mõistavad! Ta ei pahandanudki. Mida tema teadis ning tundis, oli nii suur ning kaaluv, et nemad ei suutnud oma lobisemisega selleni küündida. Kaspar naeratas oma vaikset arukat naeru ja ootas, kuni Liisa tuli. Ta aitas naisel hangu teravikust mööda vankrisse ronida ja veorangidele istuda... Olgu tal parem istese... Tema eest tuleb veidike hoolt kanda. Juba Liisikesega oli raske. Terava, teistele tähelepanematuks jääva pilguga mõõtis ta naise märgatavalt muutunud kuju.

Toast tuli peretütar Anna, keldrist perenaine suure valge kotiga, milles oli lõunasöök.

«Kuhu me siis kõik säherdusele mustlasekoormale istume?» naeris Anna, kuid ronis muretult peale. Liisa kummardus perenaise poole.

«Kallis perenaine, vaadake siis vahete-vahel ka minu tütre järele. Ta on ju küll mõistlik, aga kes teda võib teada.»

«Jaa, jaa, jaa!» noogutas perenaine pead, asetades koti vankrile. «Sõitke nüüd aga, sõitke! Et saaks õhtuks heina kokkul!»

«Kas kõigil on rehad!» hüüdis Kaspar vankri ninas püstli seltses. Ja kui kõik vastasid, et on, pingutas ta ohje. Rehade ja hangude koliseses sõidetil teele.

«Anni, tütreke, ära lase seelikut ratta vahele!» hüüdis perenaine järele rutates. Kuid liiga selgesti võis näha, et teda ei kuulnud. Tõtanud sammu kolm, peatus ta, heltis käega ja vaatas õnnelikult naeratades, kuidas tee kohal keerles tolmupilv.

Saatnud Andžu karja, süütas Vilnu perenaine jälle köögis tule, pesi keskmise katla ja täitis selle puhta veega. Oli vaja juuretist panna; homme tuli leiba küpsetada. Kui heinale sõidavad, kulub hirmus palju leiba. Söövad kui elajad... Noh, söögu pealegi, kui ainult tööd teevad... Kui ainult need kartulid rütmil kasvaksid — siis oleks märksa kergem.

Süüdanud tule, läks ta tuppa ja seadis Anna voodi korda. Nii nagu laps täna hommikul tõusis, polnud tal muud kui aina töö. Isegi toa korrastamiseks ei jätkunud aega. Vilnu perenaine ohkas. Peretütrele poleks nüüd küll vaja nõnda töötada. Kuid mis parata, kui tänavu nõnda juhtus. Mida need kaks polssi siis üksinda teha suutsid? Jätkub tööd juba tüdrukutelegi...

Silitades hellalt padjapüüri, lõi perenaine tahtmatult pilgu aknale ja nägi õunaaeda piiravale tarale pleekima laotatud särgikangast. Heldeke, kuidas ta selle oli unustanud! Ta on üksi kodus, mõni juhtub tulema — mustlane võib ära viia! Perenaine väljus. Köögis toppis ta haod sügavamale pliidi alla ja lükkas

jalaga need lähemale, mis olid maas, peaaegu kälmisel ees. Kuid siis kuulis ta sulaste poolt kolinat ja talle meenus Kaspari ja Liisa laps. Samas võttis ta köögikapist tükikese suhkrut; mõtles ning muretses siis veel teise küljest poole ja läks Liisikesse juurde.

Liisike oli voodist maha roninud ja tegeles parajasti külvamisega. See tolmus nii: ta riputas valgeid ning pruune kivikesi vanaku käega tõstetud seelikusabasse, võttis neid sealt paremaga õhukaupa ja viskas õhku. Ja hullusti kena oli kuulata, kui mõni koputas vastu seinu ja siis põrandale kukkudes kaua veeres ei tea kuhu. Või kui see kolksatades vanni langes või pliidile tärises.

«Külvan, tädi!» teatas Liisike sisseastuvale perenaisele rõõmsalt.

«Vaat, mihuke vallatul!» tõreles perenaine teeseldud meele-pahaga. «Viskad veel aknasse ja lööd ruudu katki! Siis saad naha-täie. Pane kohe need kivid käest!» Ja kui tüdruk pani, jätkas ta: «Kes siis lapsele kive annab! Tüdruk, aga mässab kividega nagu pois...» Ent nähes, et Liisike kõverdas huuli nagu nutuks, muutus perenaine lahkemaks: «Noh, tule siia, tõin sulle suhkrut.»

Saatnud suhkrutükikesed, unustas Liisike kohe tusase tädi. Kõhvalt pistis ta suhu suurema tüki, kuid proovis siis kohe järele, kas väiksem pole magusam. Ei, ei olnud; parem siis juba suuremat enne lutsida.

Perenaine vaatas toas ringi. Lükkas vannikese aknast kaugemale. Tõstis tühja paja pliidilt. Segas tuhka pliidi all: põhjas oli veel tuline. Kui ei pane maja põlema — torkas talle mõte pähe.

«Pliidi juurde ära mine!» Ta ähvardas sõrmega. «Siis saad viitsi! Pliidi all istub kerjus, kui liigi lähed, kisub ka sinu sinna!» Silmitses siis tüdrukukest lähemalt ja leidis, et see on väga kena laps. Säärane väikseke ja ümmargune kui uba. Selline vanainimeselik ning armas — kohe tahaks sülle võtta ja hellitada... Perenaine raputas pead. Sulasrahva lastega nii ei või. Sest siis muutuvad nad nii häbematuks, et ei jõua enam ära karjatada. Selline väike nöps, kuid kes teab, mis sellegi juba peas. Silmad aina säravad nagu nirkil.

Perenaine väljus ja sulges hoolikalt ukse. Köögis olid põlenud hagude otsad jälle pliidi alt välja kukkunud. Perenaine lükkas need tagasi, lisas veel uusi hagu ja läks välja oma kanga juurde.

Kangast kokku rullides kuulis ta kedagi maanteel mööda sõitvat. Umber nurga pilludes nägi ta Jõetaguse perenaist, kes siit igal kolmapäeval mööda sõitis turule ja jälle tagasi koju. Tagamõttega, otsekui kanade alast peletamise pärast, astus Vilnu perenaine tee poole. Ja kui maanteeni jäi ainult veel kümme-

kond sammu, ei saanud Jõetaguse perenaine teisiti kui pidi tere-
tama ning peatuma. Ja kui peatus, siis ei saanud Vilnu perenaine
teisiti — pidi minema vankri juurde ja kõnelema.

Juba ligemale pool aastat kohtusid mõlemad meeleldi ja vest-
lesid. Ja kuigi rohkem küll kõneldi üldistest asjadest — teeni-
jate kallidusest, laiskusest ning häbematuses, püüa ja või hinda-
dest ja loomadest —, polnud see siiski kõik. Mitte see polnud
kõige tähtsam. Jõetaguse perenaisele oli täiskasvanud poeg, kellele
tuli väljaspoole naine leida, ent Vilnu perenaisele omakorda tütar,
kellele tuli koduvälj majja võtta. Ja kuna mõlemal oli rohelise-
pidudel ning mujalgi mõned korrad koos märgatud, siis hakkasid
emadki nagu tahtmatult ja ilma erilise eesmärgita kohtuma ning
pikalt-lalalt kõnelema.

Mõlemad perenaised alustasid pikka vestlust...

Kõõgis põlesid samal ajal visisedes ja praksudes lepahaod.
Pliit neelas täie suuga ja suutis vaevu välja lükatada leekide
ning suitsu kasvavat sõõmu. Kuid peagi nõrgenes leek taas ja
katel, mis oli vähekese sumisema lõõnud, valkis jälle. Kuid põle-
nud hagude otsad libisesid pliidi koldemüürlilt alla. Lebasid vilvu
rahulikult, nagu üksteist soojendades. Siis hakkasid alumised
veidi suitsema. Suitsesid ja kustusid, kustusid ja suitsesid uuesti.
Kuid äkki hüppas suletud välisukse alumisest praost sisse väike,
jõuetu tuulepuhang. Võib-olla isegi mitte puhang, ainult värske,
liikuv välisõhk... Suitsupilveke vähenes; ent nüüd löid ka peal-
miste raagude poolkustunud otsad jälle hõõgvele. Ja hetk hiljem
lipsas alt välja ahtake, kitsas tulekeel ja hakkas visisedes lakku-
ma hagude kuumenenud otsi.

Limpsides kasvas leek lalemaks ja kuumemaks. Kuumuses
muutus see üleni punaseks, ajas end sirgu ja hakkas püüdma
veidi kaugemale tõugatud haosületäit. Näis, et ta ei kütüni. Ent
järsku lilgahtasid paar-kolm pehmet ladvakest, kooldusid ning
murdusid. Nüüd ulatus leek haosüsteni ja ronis mööda pungades
oksi nobedasti üles. Üles jõudnud, lehvis see veelgi kõrgemale,
kuid seal polnud enam midagi haarata. Järele mõelnud, leek
murdus ja lidus alumisi oksid pidi allapoole. Jagunes kitsas-
teks ribadeks ja püüdis kõike haarata. Nagu poeginud madu, kes
oma lapsi ahmides ning neelates lämbub ja viha pärast sisiseb,
lookles tuli haosületäies. Mida kaugemale ta jõudis, seda raevu-
kamaks ning kiiremaks ta muutus.

Pliidisuu kugistas sõõmude kaupa tuld ja suitsu, kuid kõike ei
jõudnud ta alla neelata. Vähehaaval kerkis suits kõrgemale,
hõljudes esmalt liikuva, keerleva pilvena lae all, hakates siis
aeglaselt laskuma, levides ning täites kogu nõestunud ruumi.

Nüüd polnud enam musti seinu nähagi. Liikus ainult kasvav
leekide pundar ja pliidisuu neelas aplalt tuld ning suitsu.

Leekide pundar veerles seinale lähemale. All sõstis see asja-
tult vastu telliskividest ning savist müüri. Ent siis ta tõusis —
kord, teist korda, ronis siis punase sisalikuna vääneldes üles,
teravaid küüsi tahmunud palkide lõhedesse ning samblaga topitud
praagudesse liites. Teravad küüned krabistasid seinal, hõõguva-
test silmadest ja hingeldavast suust ragises sädemid ja langes
mööda seina alla tagasi. Silmapilkselt kasvas sisalikule sada uut
jalga; igaüks neist püüdis oma poole, venis veldralt pikaks, kat-
kes, hüppas tagasi, tõmbus kokku, sulas ühte tompu ja laius
uuesti.

Ei, see polnud enam sisalik. Tohtu punakas-must nahkhiir
peksis tiibadega seinu ja küünitas oma saja keelega üha kauge-
male. Ulatus lakke, kargas sealt jälle tagasi, ronis nurgapraost
nõudekapile, kus lebas tahmane, talvel ketramata jäänud
takukoonal kraaside ja mõningate nõõrjuppidega. Särinal
haarasid nahkhiire keeled selle alnsa hetkega ja neelasid
janunevasse kurku...

Ent siit oli hõlpus ulatuda uksepealse aknakeseni. Aplalt nilp-
asid keeled poolkõdunenud, pehkinud raami. Kuid siinsamas
aknal seisis veel poolik kausitais kevadel sulatatud pookevahaga,
lahtine värnitsapudel ja kuivanud pintsel — ent selle lõpul oli
katkilöödud kolmanda ruudu avaus kinni topitud parhiraabalast
tuustiga... Rõõmust kiunudes viskusid keeled kausile ja lakkusid
ning lakkusid. Tulikuuma punast ila nõrgus suurte auravate tilka-
dena alla, voolates mööda uksepiitu ja ujutades üle lõhed palki-
des ning kuivanud samblariivad...

Nüüd läks ruttu, nüüd polnud enam muud kui virvendav
leekidevoog. Kohati keerutas see siniseid rõngaid, paiguti purs-
kas välja valgeid pritsmeid, kohati punus mustjaspruune palmi-
kuid. Ülal leidis see õhukeses laes laia prao, ja pöörases rõõmus
sellele viskudes kobrutas tulelaine mustava vahuna. Ainult
ahtake, terav keeleke surus end läbi. Ent seal võis kilrest saaki
tabada: linaluud, kuivad pilliroovihud niplamisvarraste lõikami-
seks, sületais kuivi lõmmupuid — ja kolme vaksa kaugusel õlg-
katus... All hüppas tulelaine läbi ukseprao sulaste tuppa ja
lidus mööda ajalehetükkidega ning suhkrupaberi lipakatega kae-
tud põrandat kiiresti edasi.

Mõlemad suhkrutükikesed sulasid Liisikese suus kähku. Kuid
näis, nagu poleks üks veel päriselt sulanud: suu oli nii magus,
nii magus, ja ühel pool tundus olevat nagu terav killuke takerdu-
nud põse ning igemete vahele. Katsus sõrmega — ei olnud

midagi. Ent sõrmgi oli magus. Ta imes seda tublisti ja siis järe-
mööda ülejäänud. Sel käel oli veel ainult üks magus, teisel
kaks — ülejäänud mitte. Ümber vaadates märkas Liisike laiali-
pillatud kivikesi, korjas need kokku ja pulstas vanni. See oli
seakoppel ja tema seal karjuseks. Ta murdis endale luua küljest
karjavitsa ja andis juhmiidele jooksikutele valusasti pihta. Jooksi-
kuteks olid need pruunid, valged ei jooksnud, neil kratsis karjus
kõhtu, kostitades neid suhkruga. Kuid siis polnud ta enam kar-
jus, vaid Paeglis, Paeglil tuli siga tappa. Suur siga oli hea, see
ei lausunud midagi, vaid lasi end meeleldi tappa, kuid väikesed
vingusid kaua ning vastikult. Üks vingus heledalt ja peaaegu
vahetpidamata, teine madalalt ja hinge tõmmates. Seejärel
ronis Liisike ise vanni ja sõitis metsaniidule loogu võtma. Ent
kuna tal reha polnud, eelistas ta uuesti välja ronida ja läks
sõnnikut vedama. Ta haaras plüdi alt peoga tuhka ja pulstas
vanni. Plüdist vannini jäi hall tuharada.

Siis andis ta hobusele kaeru ja lamas nagu isa selili põllu-
peenral ja vahtis õhku, käed pea all. Ent kui tema on isa, kus
on siis Liisike, kes tema kõhul roomaks ja rinnale kipuks? Vaja
voodist nukk tuua. Kuid nuku järele minnes nägi ta voodi all
pastlakest ja talle meenus, et tal tuleb minna Jõetaguse ristilema
pulma. Ta istus põrandale ja pani ühe pastila jalga, kuid teise
paelad, olid tugevasti sõlmes, ta ei saanud neid lahti. Kuid võis
ju minna ühegagi. Võib kündagi. Ta liugus selle pastlaga mööda
põrandat ja sahistas nagu ader uudismaad kündes.

Tuutas seegi. Ta lükkas järil jalad ülespoole ja äestas pisut
sealt, kus parajasti oli küntud, heitis siis pikali ja rullis sealt,
kust oli äestatud. Siis asetas ta järil jälle püsti voodi ette ja val-
mistus voodisse ronima. Ent siis kuulis ta iseäralist müra, mida
ta oli juba enne kuulnud, seda lähemalt jälgimata. Küllap vist
keegi sõitis maanteel... Võib-olla isa sõidab koos emaga heina-
maalt koju... Liisikese süda tuksles kiiremini. Võib-olla töid nad
siisikese kaasa... Siis jookseb ruttu, kuid isa püüdis kinni...
Ent siis tuleb end ära peita, las' otsivad... Ringi vaadates, kuhu
paremini peltu pugeda, märkas ta kummalist valgust, mis aegla-
selt üle ukse tuppa venis ja lae alla sirutus.

Liisikesel jäi tükiks ajaks suu lahti ja sinised silmad vahtisid
uudishimulikult. Seda imeti Mis siis see võiks olla? Ta ei tund-
nud vähimatki hirmu: ega see ju midagi ei tee. Just nagu suits.
Ent kui toas oli suitsu, tegi ema ukse lahti, et see välja läheks.
Suits ei tunginud kunagi väljast tuppa... Ja nüüd — otsekui
punased sõrmed poeksid ukse kohalt tuppa. Nüüd hakkas Liis-
kesel küll veidi hirm. Kuid mühis ja mühis. Isa ja ema sõi-

davad... Ta ronis kärmesti voodisse ja kattis end ema triibu-
lise jakiga. Las' otsivad teda!

Kuid suhkur ajas jooma. Vähehaaval Liisike unustas, et tuleb
end peita, ja puges jaki alt välja. Peatsi juures toolil seisis kruu-
sike veega... Liisike ronis maha... Oo, nüüd oli juba pool tuba
valge! Hästi ei võlnud näha, kuid paisjts, et läbi selle vaelevuse
nähaid punased kiired. Liisike kartis. Aken oli nii kummaliselt
punane. Ja näis, nagu jookseksid õues inimesed ja kõneleksid.
Kui ometi keegi siia tuleks! Peretädi on tusane, kuid tulgu kas
või tema... Miks isa ja ema ei tule? Sõidavad, sõidavad ja ei
jõua päralt... Kuid nüüd küll müris üsna lähedal. Liisikesel
hakkas hirm... Õues jooksid inimesed ja karjusid. Liisike kuulis
selgesti Kate-tädi häält... ei, see oli vist Berta-tädi. Võtaks jär-
i ja roniks aknale, et nad tedagi näeksid. Kuid peretädi pahandab,
et lõhub akna ära. Peretädi lubas peksta. Isa küll ei ähvarda ega
peksta, ema mõnikord lubab, ent ei peksta... Kuid miks nad ei
sõida? Sõidavad, sõidavad, aga päralt ei jõua... Valgus tuli
järjest lähemale ja punased sõrmed sagisid üha nobedamini...
Hirmu ja solvumise pärast ronis Liisike voodisse tagasi ja puges
ema triibulise jaki alla. Kui jõuavad päralt, otsivad ja ei leia.
Argu leidku — miks nad jätsid tema üksi ega tule.

Metsakäärü taga niidul polnud tuult suuremat tundagi. Neile,
kes väljas töötasid, ei tähendanud see peaaegu midagi. Paegli
naine ja peretädi Anna tõstsid hagudele tagasi need saade, mida
siiski oli vaja laiali laotada ning kuivatada. Peremees vedas
küüni juurde, Paegli ämm riisus ühes Berta ja Kataga päris metsa
ääres kokku üleele niidetut. Paeglis tõstis väljast heinu küüni,
kuna Kaspar ja Liisa askeldasid sees.

Küün oli suur, siia võis mahutada kakskümmend viis koormat.
Polnud kerge töö heinu ukse juurest küüni põhja ajada. Jalad
vajusid põlvini pehmeisse, äsja kokkupandud heina kihtidesse,
kuid väljas kõrvetas päike läbi õhukese õlgkatuse nagu pöörane.
Hanguvars muutus higist niiskeks; iga kümne minuti järel tuli
peatuda, heinatuust võtta ja kuivatada. Kaspar oli särigi seljast
visanud ja ilma mütsita. Selg oli tal üsna must ja auras, juuksed
heinapepri täis, kuid tal polnud raske. Näis, nagu poleks see
raske metsaheln, vaid rabatud kerged rukkiõled, mida ta poolte
saadude kaupa küüni sügavusse heitis. Hingeldavana ja puneta-
des naljatas ta siiski veel Liisaga.

«Passi aga peale!» hüüdis ta, kahmas uue hangutäie heinu,
tõstis üles ja paiskas taha. «Sina ära kummarda, ütlen ma sulle.
Hakkad jälle kurtma pisteid küljes.»

Liisa mõistis, millele mees sihtis. Ta pöördus ja tegi, nagu oleks ta puudutatud.

«Vaata' mihuke! Lobiseb ei tea mida!»

«Jaa, jaa!» katkestas Kaspar ja vajutas hangu uuesti sügavalt, kuni käepidemeni. Paegli poolt etteantud saadu. «Mõtled, et ma jooksen jälle apteeki! Seda juba ei juhtu. Ise oled süüdi. Kes käsib sind kummardada? Kas mina ei viska sinna, kuhu vaja?»

Muldugi mõista viskas, Liisal polnud vaja kummardada. Kuid ta nägi küll, et see kõik polnud kerge. Mehele kaasa tundes tuli ta ja aitas sülega tühjendada küüniust, millest aeglaselt, ent lakkamatult voolas kuhilatena sisse helina. Nii nad töötasid, teineteisele kaasa tundes, teineteisega tõeldes, ja kummaldi polnud raske. Ega see ei juhtunud esimest korda. Nagu poleks enne raskusi nähtud!

«Ei tea, kas lõuna on varsti?» küsis viimaks Liisa.

Kaspar tahtis vastata, kuid ei jõudnud. Ta kuulis väljas kummalist hääli — otsekui hüüdeid ja imelikku mühinat. Ta kuulatas, kuid helinte kahin takistas selgemini kuulmast. Ta vajutas veel paar korda hangu heintesse, heites seda poolte saadude kaupa küüni sügavusse. Koristanud kogu ukse ümbruse, peatus ta äkki. Veider: Paegilis ei andnud enam sisse. Väljaski polnud teda kuulda. Kaspar viskas hangu käest ja, roninud käpukil lävele, pistis pea läbi ukse.

«Noh, mis on, kui sa ei anna?»

Ent siis ta äkki valkis nagu suule löödult. Küüni juures polnud enam kedagi. Metsa ääres väikusid veel põõsaste vahelt minemajooksvad inimesed, kuid peremees kadus traaviva hobuse seljas parajasti metsakäärude taha.

«Liisa!» hüüdis Kaspar halba aimates. «Tule, vaata... Aa —!» Ta haaras mõlema käega juustest: metsakäärude tagant kerkis aeglaselt üles mustjaspruun pilv. Ainult viivu seisis Kaspar nagu tardunult. Järgmisel hetkel oli ta juba väljas ja jooksis teistele järele.

Tal püsis silmade ees üksnes mustjaspruun suitsupilv — midagi muud ta ei näinud. Ta ei tundnud, kuidas teravad, äsja niidetud angervaksade tüükad paljaid jalgu torkisid, kuidas puude oksad näkku löid ning särki rebisid. Ta jooksis läbi laane ja oigas nagu haavatud metsloom, keda tabab küüni viimane hoop. Ta nägi nüüd selgesti, et põleb elumaja. Tuli loitis kõrgele ja selle kohal keerles tõrvmusti suitsusagaraid.

Kaspar tuikus, kuid ei andnud järele. Tundus, et ta polnud enam ammu hinge tõmmanud, kogu maailm oli täis põletavat,

lõmmalavat kuumust. Tundus, et nüüdsama murdub midagi meeskohtadel, süda rebeneb ja kõik vajub punastesse leekidesse. Ta muutavasti keerlevasse suitsu. Ent ta jooksis siiski. Kuski loadvuse sügavuses peitus miski, mis hoidis teda veel jalul, mis veelgi lõmbas nõrkenud sooni pingule. Võib-olla... võib-olla siiski veel...

Kuid aidanurga juures tõttas talle pooljoostes ja käsi laotades vastu perenaalne. Heites pilgu temale, taipas Kaspar korraga kõike. Jalgadesse lõi tinane raskus, lihased lõtvusid — oma kehakaalu all vaarudes astus ta aeglaselt õue. Valged tulekeeled tõukasid silmi, kuid neis valitses selline pimedus, nagu oleks püüdnud loojumud ja kiiruga laskuks õõ.

Ki olnudki enam perenaist. Oues polnud kedagi. Võib-olla polnud keegi enam õue... Oli ainult too punakasfustalt virvendav tulekuma. Kaspar ei kuulnud midagi — hüüdis teda keegi ja kõneles temaga? Püüdis keegi teda peatada? Nagu magades tekk ara lükatakse, nii tõukas ta raskete, kohmakate kätega kõrvale need, kes talle lähenesid ja teda tagasi hoida katsusid.

Ent ta siiski ei tormanud tulle. Ei. Ta läks ainult selle kohani, kus läbi tema toakna veel märgatava avause purskus valgete leekide hoovus, hooiti välja paisates sädemekimpe. Kohutavas kuumuses muutus tal nagu tumepruuniks, silmavalged sinnavalgunud verest helepunaseks, hingamine katkendlikuks... Kuid ta ainult vahtles. Talle näis, et kui tõuseks tuul, mis valeva tulehoo- vuse laiali ajaks, siis oleks otse akna vastas näha voodi ja voodis valke, ümmargune, halli rälkuse mähitud pea. Talle näis... Talle näis, nagu säraksid läbi punaste pilvede kaks tõsist sinilõuna. Talle tundus, et ta kuuleb nõrka häälekest: «Suud — ei...»

Kostis raske ragin. Nähtavasti varisesid põlenud aampalgid kokku. Sädemete pööris puistas ta pealaest jalgadeni üle. Ta tuikus, vaarus tagasi ja pöördus ümber, kuulmata ahastavaid, jahmunud hüüdeid. Pöördus ja silmitses juhmi pilguga higiste ning tahmunud inimeste sagimist. Mis oli temal asja nende pääst- jatega ja sellega, mida nad päästsid? Mis oli tal asja perenaal- lega, kes käsi laiutades jutustas sütest Liisa pliidil all ja ei tea veel millest. Mis oli tal asja peremehega, kes poolenisti rahunenult osistas, et paremad asjad on välja kantud, et maja oli vana ja kõrgelt kinnitatud... Teda rahustati? Mis oli temal sellest?

Ta märkas Liisat, kes venis pekstud koerana aidanurga tagant õue. Astus alale toetudes ja peatus, peatus ja astus jälle. Kaspar liks talle vastu. Ta suutis jälle käia. Ta sammus küll aeglaselt, pikkamisi, kuid siiski suutis. Nüüd kuulis ta, kuidas tuli mõirgas

ning ulus ja kuidas inimesed ehmunult karjusid. Minnes pani ta tähele, et naabri sulased kandsid tulest kaugemale peremehele kuuluvat päästetud pehmet mööblit. Mis see temasse puutus?

Ta võttis Liisa otsekui lapse käekõrvale ja vedas ta eemale. Üle õue, mööda aiaäärt kuni teeni, üle maantee... Ta ei teadnud isegi, kuhu. Ta pani Liisa istuma tilgi äärde kalmuste taha muda-sele palgale. Liisa istus hetke ja vaatas siis tulele mäel, kattis mõlema käega silmad ja vajus jälle seljakile. Kaspargi istus maha, võttis ta pea sülle, silitas karmide, krobeliste kätega ta palgeid ja sosistas tema kohale kummardudes masinlikult:

«Ole nüüd rahulik... Ole rahulik...»

Ent Liisa oligi juba rahulik. Käed olid mööda külgi alla libisenud, küünarnukid mudasse vajunud. Nagu oli nii kummaliine ja kahvatu nagu laibal. Silmad olid kinni, päris kinni. Ta oigas tasakesi läbi kokkusurutud hammaste ja ainult aeg-ajalt raputasid kogu tema keha kummalised värinad. Kui ta tõusta proovis, hoidis Kaspar teda tagasi. Silitas ainult ta palgeid ja rahustas.

Kuid ta ei mõelnud ise sellele, mida ta rahustamiseks ütles. Kohutavate valude ülemmäär oli täis. Seal ülal loitlesid veel punased leegid, ent tema teadvuses hõõgusid juba valged tamme-sööed. Tunnete erutus valbus iseenesest, kuid ajudes hakkas vähehaaval keerlema mõtete-ratas. Nagu piste tõntsi, nürinenud nae-laga torkis iga selle ratta hammas talle hinge. Kuid seda peatada polnud võimalik. Kasparil tuli mõelda — esimest korda elus mõelda. Senini oli ta ainult töötanud; nüüd oli see, milleks ta töötas, mööda, ja maailm tühi ning paljas. Nüüd tuli kuulatada endas. Nüüd tuli endas kuulatada ka seda, mis kostis väljastpoolt. Kaua kasutamata seisnud roostetanud rattad keerlesid takerdu-des ning peatudes. Ja ärganud inimene võppus iga piste juures valust.

Tal oli rõõm töötada, kuna ta uskus töötavat enda ja oma lapse heaks... Kus oli tema laps? Miks ta last keegi ei pääst-nud? Tema väikest armast kuuseriisikat? Ah, ega ta ei süüdistan-nud päästjaid! Need muidugi tegid, mida veel teha andis. Kuid miks siis kõik nõnda oli? Miks omas ta nii tugevaid käsi, sellist töörõõmu ning vastupidavust ja miks nüüd see kõik näis nii tühi-sena, tarbetuna ning ülearusena.

Ta hakkas talpama, miks. Tegelikult ta seda veel ei mõistnud, ainult aimas. — Valguse esimene vlvendus, tulekahju esimene vastuhelk. Tulekahju seal mäel vähehaaval kustus, kuid tema tammesööed hõõgusid kümme korda kuumemini.

Järsku tõstis Kaspar kae, nihutas lähemale lahtise kivi ja ase-

tas naise pea sellele. Ta tõusis püsti ja sirutas käsi, soontes jätkus veel sitkust ja lihastes jõudu.

«Kas põleb... veel?» ägas Liisa vaikselt.

Kaspar tahtis vastata, et on kustumas, kuid vaikis; millegi-pärast tundus talle, et ta ei kõneleks tõtt. Siit võis selgesti näha õue, kus peremees liikus koos perenaise ja naabrid kogusid päästetud asju. Kuid ta vaatas tulekahjust mööda. Ta vaatas kaugemale. Vähehaaval süttisid tema silmades kummalised tulu-kesed. Ta sirutas käsi. Soontes jätkus veel sitkust ja lihastes jõudu.

1913

SUITSUS[illegible][illegible]

Kuid palkese üle oli võimatu pahandada. Too hullas ja
 ... kevadine p...
 ... keski...
 ... ma... poole ta vahtis.
 ... st klmme
 ... karp'dega hääris
 ... pügatud pap-
 ... mustast
 ... muu kujutles ta sinna

[illegible][illegible]

1. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on
 2. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on
 3. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on
 4. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on
 5. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on
 6. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on
 7. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on
 8. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on
 9. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on
 10. Kõik need, kes on võtnud osa sellest, mis on siin kirjeldatud, on

kinni... Kõrgel, rõduäärele laotatud punalillelise porandavaiba üle kummardus lopsakate blondjuustega naine. Käs' kummar nakkidendi paljad käed olid poolenisti keldunud permesse puna-
sesse kingasse; hommikutuul erandis keldrimest juustest lokikese ja heltis selle hullates lauale. Pärke püüas maja nurga tagant ja, pörkides pörandavaiba, katus vaiget kroogitud põlle kerge roosaka helgiga.

Neli kummardus kõike unustades alla... naeritavana ning kaasakistuna... Pazar tõmbas sügavalt hinge ja sundis end vägisi edasi astuma. Nagu värvõõruga kiskus ta end lahti ja sammus mööda. Vastutuljad ja möödunud tõukasid teda, kuid tema ei märganudki seda, vaarudes nagu joobnu ja sammudes sihtult.

Ääsi, seepärast... Kõik, mis meile vana sõlmise naine palk-
liku õngana läbi ajada... Seda seepärast katuski naine vana-
ajal nõnda ja hoidis eemale. Ja tema, lühike, ei mõistnud ega m-
ganud midagi. Paari korra katuski naine vana-ajal mõttes
ta kohe juba ei tea mida... Jättis tema pärast joonistama...
teist kuud ei võtnud tilga... Ja tema... asi end nõnda
kõike unustades kaasa kiskama. Jaa, oli natuke küll.

Pazar ei mõelnud lõpuni. Nagu pahklik hõbe venis labi ajude
Kuid nüüd oli see teada.

Talle piisas sellest ainsast lühikesest viivust... Jalad lukusid
mehaaniliselt, pehme flanellsärk rõhus rinnas hinge kinni.
Endale märkamatuks pistis Pazar sõrme kaeluse vahele ja rebis
selle valla. Pärke seal ülal oli jäänud kuhugi kõrvale. Üle vaguni-
tehase müüri veeres suitsupilv. Otsekui halle sassis villatorte
keerles silmade ees, neid tumestades ja pannes pea kuidagi kum-
maliselt pöörutama.

See tuli nii ootamatult ning äkki! Pazar oli kogu aja nii kind-
lalt sammunud mööda kevadiselt haljendavat maad — ta oli val-
mis tõttama kuni silmapärsini, kuni päikeseni. Nüüd tal nagu
polnudki enam jalgu all. Rind oli nii rusutud, et raske oli isegi
hingata. Käed nagu haarasid tühja õhku ning suitsu ja haiseva
auru pilv ähmastas silmi.

Vagunitehase valvur avas värava ja vahtis talle hämmastunult
järele. Tänavu kevadel polnud ta seda müürisseppa veel kordagi
purjus näinud. Ja nüüd — juba nõnda vara hommikul! Hakkab
ta siis jälle luesti? Ja miks ta siis tööle tuli? Kukul veel tellin
guilt...

Nagu kandamiga seljas tõusis Pazar mööda tellingute kallakut
treppi. Esimesel käänakul ta seisatus ja tõmbas hinge. Tuhvlid
libisesid põiki laudadest löödud astmetel. Kuub rõhus õiga

... hoidis ta käega käsipuust kinni. Ta hin-
... ge või äsja halgevoodist tõusnu.

... «See käsipuu seal on lahti!»
... käsipuust otsa lõpuks taipas, mis talle
... lähenedes vajus käsipuu ots
... tellinguposti juures ja vaa-
... katkenud, käsipuu
... pool oli teine ots samuti
... katkisesse õnrasse tagasi ja

... kõrvale ja kandis lähedasest korstnast suitsu uuele
... otse müürisseppadele peale. Ees paistis vana
... Pazaril tulid müürid
... Tema seija taga oli tume lõhe ja telspool
... klaasruutudesse jaotatud katus. Kui suitsu-
... seda näha. Aga kui suits tuli
... must lehkav pööris pea ümber ja
... hõlmas

... tuttav ja tavalline. Kuid täna hommikul ei suutnud
... Ta oli nagu hoopis võõrasse kohta eksinud,
... Ta riputas kuue tellingu-
... alles kuivamata müüri. Tellis-
... Pazar
... Veldi kuivanud, pisut kõva... Ta toetus

... kohale ja pöörles pea ümber. Kurgus
... külmast kolme-
... Pazar silmi ja ei suutnud küllalt hõõ-
... hakkas seda nagu
... tellingutele ja

... Sõis märkas ta Ziedi,
... Apooole. All sassis jõuk õuetöölist, kuid
... Tundis ja meenu-
... Kas tema oli halvem?
... ja pealegi kogu

... hõlmas ta mornil, tusast moonutatud hõlalel.
... lendasid killud igale poole. Suu-
... polnud veel korra-
... uue.

... Nagu läbi ime polnud ta kuni selle hetkeni
... ja silme ees ainult see

Kuid seal ta juba... kändamiga tur-
jal. Alt paistis ahnult... skivide reaga. Ent
mida kõrgemale ta... selg ja seda
nantavamaks muutus ka... miltsi
lott ja selle all noor, ...
põrgutusest vah...
lummargused, ka... nagu lõkudel
vajutasid nooruki...
raud pideme ja...
te ne tema pool...

Olult vaadate võrdkõrvaldust. Võholla ka
mitte... Kuld Pazar... Vihnase emme rähn mul
line nooruslik üleme... tarmet jõe... korgis
tema punetavast... Nurgas... õed tead vere
valt astmelt astmele, ja käsi... sõda...
valget kand'ist puud ühtlast... sõda...
kooldus nag sedes.

22

...mürga alla. Kadus Zied ja kõik, mis oli
...kõik.

...at s... N...ud...sina naerad, kuid tetsel surub
 ...kui sind ei oleks... Kuid tõuse ault, toetu
 ...ei kaanaku! Keegi sind ei tõuganud. Keegi
 (id)

Tõu ch Ühtlased, mõõdetud sammud lajatasid trepi-

Ja nagu kahe sammu pikkune vahemaa. Sedagi teadsin, et see ei oendal astmel, mis on saitunud pehmest ja karmest lausa pehkestunud. Veel kolm korda nii kõrgele ja karmemaks, kuni see muutub karmeks ja karmeks.

... Laas' toetub, laas' kukub... Keegi muu pole sel-
... m, ta kahmab nii suure kandami, miks ta ei tea
... mida teeb... Pazaril keerles läbi ajude
... mis katabat tükasid ja kõrk õlita

... ja kellest? Kas saad ja kleebi sinna laud kivisetahmaga kiinni? Olgugi
... jena trepp, hitama? Kas siis valvur ei märka? Hoia

Kõik halb, ebapühas, egoistlik mõnises

... ei antaks selle vastu miski. See purustab kõik

Ku.d tōšis mīdagl etēkavatsematut,

tahtimatut ning ootamatut ja kasvas ja pöördus räpaste voogude
vee ja Varslikult ast s Paar tening te servale

Siis tulin vanaid ühtide paanidele teinud alla. Kõik
õnneks, üksikasjades keenis ja ei saanud ega sealtpoolt ei püüdnud
ja maagi. Vaht polnud näha ega üheda see nõnla ja
tõnole. Kuid samas lähedal all, saatusvines vaeu märgatavana,
tõusis lookavajunud, kummaliselt moondunud inimeskogu aeglaselt
tõuspoole. Võis kuulda, kuidas kaspudat rakas lahedas mar-
dinud õnras. Mis temal selle tõi!

Kui nad olid maad. Nagi. rdinalt valits Pazar sinu, kus suitsuhood rullasid tellistekandjast üle. Ent mustad pilved tõrjid manasid ta ette, need k... sid ning plie Ta nagib, k... sat rahvamanda... nad kataga tõttasid nad hinge põhjani, erutalutena, kuid julgelt koos teistega edasi... Nägi ennast ja teda üksnes kahekesi... olid l... tekkima, kuid s... tigevalen... nagis osustava... v... te... e... elu... andma. Meemas... se... va... le... mas... vooge... kuid naid... dock... ja... in... va... ja... te... k... N... ta... peatus... Naid... ja... s... ja... s... sellega... n... ja... kasipuu poole.

«Ara toeta... See kas puid on saht.»

Pazari lääl tundis tallo endalegi võõrana — see kõmsenaga raske kvi al võl sagivast naitast. Ta vaimaldas talle nõiaseeva loodud äärelatalt ja seisis nerts ja.

Kas sa ei taha? Kas poleks parem olnud laste tunda kogu see maailm? Kas sa ei taha teada, mis see maailm on? Kas sa ei taha teada, mis see maailm on? Kas sa ei taha teada, mis see maailm on?

Paari korva rüüas eriline haal. Oli see ta enda ohe või
algamine — või mõlemad kokku? Kuid need oli see ükskõik.
Tusk ja kahetsus, vaen ja seitsmündik — se tõi ne segunesid tema
teadvuses ning võitlestid. Tema lebas nurga kamne tala sekandam
raskus, rõhudes õlga, koozades jalgu ja rasudes rinda

Tollingate põrandalt tõusis rüübev m tsi ja paretava naaga, pea lahkend, usaldavad silmad p rüüd tema poole. Karmu, lundava raskuse ja vasumuse taga s a sead kirkalt välja kogeud rõõm i vastandlik. Kõnni lega el kist jana ri die silmas, ja k rüa e silmas teine andada enda sohvamst

...pikiseb ja e. anna rah. Ja vale teeb mitte ainult k...
tuleb elada, mitte ainult elavist see... s...d...mest rebitud türk.
Vuksele, netkelel toigib tlluke... n...m...sest lahutamatu kade-
d... Ja kolleas ning nähes teist õnnelikuna, närib häbi tema

... ja enda allajäämise üle. Enda nõrkuse tunne ei lase õhtuti
hõlpsalt une ära.

... ta ei suutnud siia jaada ja vaadelda
... nagu. Ta haaras tellinguposti küljest kuue
... selga tõmbamata, Ziedist mööda trepist alla
... tada, mitte mõelda! Kui paruneb, mingu siis kõ.k

14. Vennis üle vabriku müüri tänavale otse kõrtsi. Vabrikutele Sildid oli ülevoolava õllekannu vaht sautsu m. t. k. Unustamise läb. võõrdununa ei suutnud ta ol. tulla vat ust kohe avada.

... pane ometi kinni" hülidis puhvetipidaja, kui Pazar
... ka ruttu sulgeda. Ja kui see juba oligi suletud,
... pidaja veel midagi ja salmitses leti taga askada-
... hülidist pahuralt ning halvustavalt

... ja jättes ühe kühvi. Esimesele läbile 11 tš. teine
... kokk joonapõlves s. in kogetud initsused ja läbielatud
... Pikk aega oli ta elanud teises, puhtamas maailmas
... omadustel ja võimustel, ohte ja ilu. Ja nüüd jälle
... ürga riputatud pörand see kõrbenud kapsaste ja õlle-
... k. Täis tuhmne, mõttetü, n. ristav krg, alati raske
... ne peaa. a kss tavud silmad. Ta oli võludat - v. v. v.
... om. te. tehtmist ja ta oli isegi enda, isegi enda silms
... argesse ning habisse

nt - «Mida läheb?»

... ja Pazarl kullalt Ta tõusis sõna l: usumata ja

[illegible]

— Mis on see polnud ometi laheda sem pe vnlane... okas-
 — Vahel? Vahemalt koos tuhandepahtles vaevali grs?
 — E on too heleda, aksel negi seal? ... Kes tuhande al
 — Mis neil paaril kolmel aksteis vaevali on?

... ja vajaduse ise oma mehisust hinnata, elu, mida täidab
... kannab kirglik tunnetus, et

seltsimeeste heaks keeldudes saad sa ka ise kasu ja õilistud ja muutud rikkamaks ning õnnelikumaks

Lõpetamata telliskivimüüri üle keerles suitsupilv. Vaevalt nähtavana naelutas Zied ülal lahtirebenenud latti posti külge. Naks, naks, naks! — kõlas haamer lühidalt ning teravalt vastu pehmet naelapead... Raskete sammudega ronis Pazar oma töökohta ja pani kuue ära. Ta käanas flanellsärgi varrukad üles ja haaras lubjasogamuse labida. Lõikavalt krigises see mööda lohklikku kaatpõhja. Pazar lõdises. kevadine tuul oli tugev ning jahe. Kuid suits hakkas nüüd mööda valguma.

1914

AUSTRA JA VAIKEVELI

lebab voodis, kuid kuuleb kõike. Ta on juba tükk aega tema enda meelest üle tunni. Täna hommikul ei suuda Pole und ega õiget rahu. Väike tuba tundub lammamana. Tekk on paks ning raske. Ja torgib paljast ihu. Vaevu taltsutab Austrat end ja pöördub teisele külge, et ema ei märkaks tema ärkvelolekut. Et ta ei tal- lahutu on Austrat täna hommikul ei märka tõepoolest, et Austrat on ärkvel. Ema tõuseb katab vennakest, kes jääb voodisse. Tõmbab siis akna- kaitse sealt voolab heledat valgust. Kuid ema suured aknate varjudega silmad heidavad välja ainult pealispõhja. Ta seob pea ümber lahti kokkupandud rätiku, kaapeegli, veekausikese ning vatti ja hakkab oma haigeld ema. Huuled on tal kõvasti kokku surutud, näos peetugevad valud. Kuid ta siiski valitseb end ja ei olga et mitte lapsi äratada. Ainult haigetest kõrvadest tuleb ka... Austrat poeb üleni teki alla. Tal ema pliiidi all tule ja paneb üles kastruli kohvi. Ta topib hoolikalt halge alla ja läheb siis kruusiga pilma. Pole on tal üleni rätikutesse mähitud — isegi suu on kinni. Terav ninaots ulatub välja. Pea küü uks sulgub, hüppab Austrat voodist. Ja alles siis b ta, et toakene polegi nii soe. Riietudes jookseb ta korda nädal järele soojendamise. Kuid vile minutiga on ta valmis. paljajalga varjivad, jalas ema vanad saapad. Läheb ja sünnib vennakest. See imagab riidepuntra kummele kohal, teine on libisenud isa kuue varrukas. on ta selline paksuke ning naljakas. Austrat ei suuda teda lõua all pisut kõditamast. Ja jaksab vaevu naeru. Kuid vend unes jalaga tõrjub. Ta alati tõrjub, kui veidi. Sest isab ta pliiidi all hal kesse ja lükkab omakorda et haiguse. Vaatab siis veel kord ja lüpsab uksest välja. Kuid see on selline ilm! Aknast palstis see olevat selge et kuu. Selge ju ongi, sest päike aina särab. Kuid ema, kum tal on tugev. Mustad ruttavad pilverinkad parajasti katust taha. Tänav on kaetud suurte rabadate

raheteradega. Seal, kus kõnniteedel paistab päike, sulab katusrenni-dest voolab sulinal vett, tõtates ojadena rentslitesse. Kuid need on paiguti täidetud rahehunnikutega. Ja seal ei sulanud üldse — või siis nii vähe, et seda ei märkagi. Tänav näib lausa lumisena. See on nii kummaline. Elle oli veel kõik must. Aedade ääres hakkas juba noor rohi tärkama. Ja vastasasuvas saevabriku omaniku alas valmistusid kastanipuudel pungad puhkema. Kust siis korraga too lumi?..

Kuid selle üle mõtleb Austra ainult esimesel hetkel. Temal on nüüd muud ja tahtsamat peas. Jooksujalu tõttab ta kõrvaltänavalt suurele tänavale ja pöörab paremale. Vasakult tuleb ema pilli maga — ja teda ei taha ta miski hinna eest kohata.

Teinud joostes ringi, peatub ta ja tõstab pead. Ja... Juba ongi! Kõik majad on ehitatud punaste lippudega. Mõni isegi kahega! Mõned lipud on väikesed, kuid teised tohutu suured, lehvides alla üle kahe majakorra. Ja neil madalatel puurajadel ripuvad nad otse käijate peade kohal. Ja tuul hõljutab neid kõiki. Ja kõik nad looklevad ning väänlevad, nagu tahaksid nad end lahti rebida ja tormata kõik ühes suunas.

Kaunid, kohutavalt kaunid! — Käsi kokku lüües kõnnib Austra aeglaselt mööda pooltühja tänavat, vaatab ja vaatab ega jõua kallalt vahtida. Siin tuleb vaadata üht maja, seal jälle kogu tänavat. Tema silmad lendlevad sinna-tänna nagu ehmunud linnud.

Mõni lipp on kiiruga riputatud lihtsa, pealiskaudselt kooritud ridva külge. Kuid teistel jälle on uus, otsekui elle lakeeritud vars kuld-nupuga tipus. Ja see nupp särab ja hõõgub veel heledamini kui päike ise. Tundub, et see ongi võetud sealt ja püüab nüüd taas sinna tagasi. Kui vaadata üheleainsale lipule, siis võib näha, kuidas see tuule käes nii naljakalt võppub ning kargleb. Ent kui haarata pilguga kogu tänavat, näib see ühtse hoovusena, mis voolab ei tea kuhu. Punased lained ajavad teineteist taga — suured teevad aeglaselt ja kaalukalt saledaid kaari, kuid väikesed virvendavad lõbusalt sinna vahele. Ja plagiseb ja kahiseb ja vidistab... El või isegi enam ära tunda, et see on sama tänav...

Austra tõttab piki üht tänavääärt. Siis jookseb ta üle teisele poole, kust võib veel kaugemale näha. Ta heidab pilgu järgmisse põiktänavasse... Kõik punanel Kõikjal voolab sama punane hoovus... See kiirgav puna ja päike pimestavad silmi, pea käib tollest virvendavast, elavast voogamisest ringi...

Ta silmitseb tuntud toredaid maju ja võrdleb. Sellel on suurem lipp, kuid tollel koguni kaks, mis on riputatud samale kõrgu sele, katuseakendest välja. Siin on see kinnitatud põikpuule rip-

...leeb suurepäraselt, kuid too on palistatud kuldsete... need sädelevad ka siis, kui lipp ise värvuks rau-... seal on tolle uhke maja ülakorrustel kõik rõdud kaetud kangastega. Kaunis, kaunis! Austra peksleb süda.

...lehoog hetkeks vaibub, kostab kuskilt eemalt muusikat.

Austra jalad hakkavad vaistlikult taktis sammuma. Ebastuda veldi aeglasemalt, kulgi tänavanurgal tuul nii... tõmbab... Kuid sellest pole midagi. Kes mõtleks... külmale? Ent siis ta seisatub. Seal kaugel, tänava lõpul,... rongkäik. Küllap kogunemispargale. Kõige ees lägivad... ntude saravad pliidid, seejärel voolab rahvamurd mööda... konnileid. Ja lippe, lippel! Austra ei suuda vastu panna,... unavad ta ise sinna...

Kuni tema jookseb, on kõik mööda ja juba tükk maad... Alult mõned hilinevad naised ja poisikesed kiirusta-... jalalu järelle. Kuid Austra ei jookse. Praegu veel ei või... meenub kodu — ema ja vennake. Ta ruttab tagasi.

...la taob rinnas valjusti. Ja käed värislevad. Ent siis ta mär-... see pole ainult erutusest. Külma tungib läbi õhukeste rõi-

...paneab kõik liikmed kergelt värisema. Ema muidugi... Austra hakkab jälle kiiremini jooksema... Võib olla,

...niipea ei saa ja tuleb oodata. Võib-olla kukkus halg pliidil... ja tuba on suitsu täis. Vennake on ärganud, ajanud end

...külmetab ja nutab... Hirm ja sisetundeplinad saavad... võitu. Kuidas ta võis nõnda ära joosta ja ära jääda!...

...kiseb veel rutemini!

...halvad kujutlused... tuta. Tema on kodu ja lamab... d peaga taas voodis. Vaeseke — temal on täna jälle hal-

...le nad arutasid ning otsustasid, et täna peab kõik parem... kuid võta näpist — sõnata hädase puhul ei või midagi

...ta... Kohvi on pliidil juba kannus ja tass peal... Austra

...kasid, võitoosi ja suhkrut. Ta ootab talitades, kas ema... utleb. Ent ei — ta ei lausu sõnakestki. Küllap valutab

...s on ta alati nii vaikne. Võib-olla on täna selline... et ema ei suudagi tõrelda.

Vennake on ka ärkvel. Hullab igati ema rätikutega... neld... inna rahu. Austra näeb palju vaeva ei võta teda le-

...voodist väljuma. Algu on ta kategoor... kõig... selle... Austra tuleb tahes-tahumata... stad... nnast lipust

...omaniku alas. Ja kui vennake valmiks kord toolil sei-... p... sadega aknale tagudes rõõmustab suure lehviva

...tutuki üle, siis on kerge asi tõmmata talle püksikesed... k... sun selga ja kangitseda jalad.

Ja äkki ema naeratab. Haige nõrga naeratusega — ent siiski naeratab. Austral läheb südant kuum hoog. On nii hea, kui ema naeratab!

«Ah nemad on ka punase lipu välja pannud...» Ema naeratab veelgi.

Nüüd taipab Austragi, kui naeruväärne see on, ja naerab kaasa. Nemad emaga teavad, milleks naerda. Vennake tohib ei midagi, kuid naerab ka. Hetkeks on neil kõigil kolmel lõbus.

Siis toob Australe emale kohvi voodisse. Ema tõuseb kate naja ja joob nii. Kuid siis himustab vennakegi samuti teha. Jälle on rohkesti vaeva talle selgitamisega, et nii tohib ainult see juua, kel kõrv valutab. Kuid tema, julumike, ei jäta enne rahule, kuni saavutab lubaduse, et temalgi varsti valutab ja et ta siis nõjatub kätele ning joob.

Ema nagu vähekese toibub

«Nüüd on välja pannud...» lausub ta, õieli huultega klaasist rüübates. «Kuid tookord, kui meie isa veel selles vabrikus töötas... Vabriku juures kasvavastest emme mäl lommikar lipp. Sille ja tülse puu ja aia tülse ilma oksteta. Üks kardavoi rong ja libises tagasi. Rongis teine — jälle alla. Püksid puha lõhki. Meie seisme ümberringi ja naersime. Aga vabrikant kippus võl nahast välja. Viis rubla sellele, kes maha toob kümme rubla.»

Austra naerab, ent katkestab järsku. Ta näeb, kuidas ema poollelijoodud klaasi käest paneb ja voodisse laskub. Teda piinavad jälle valud. Ja Australe ei suuda kaua julgust koguda ja lausuda seda, mida igatahes tuleb öelda.

«Mina tahaksin ka välja minna... vaatama...» saab ta kuidagi üle huulte ja värvub tumepunaseks. Alles kui see on välja öeldud, mõistab ta, et seda polnud vaja öelda ja kui südamesti see on, jätta haige ema üksinda.

Ema ei lausu algul midagi. Nähtavasti mõtleb. Ja Australe tundub, et möödub terve tund, enne kui ta jälle kauleb ema häält.

«Mine pealegi natukeseks. Ainult ära kauaks jää. Täna on jahe ilm ja sul on nii õhuke jakk... Kas saapadki pole jälle katki?»

«El...» Australe punastab taas. «Üks on pisut... kuid ema marjasse ei astu.»

«Vaata ainult ette,» holatab ema, «et sa ei külmeta ega haigeks jää. Mida me siis kahekesi peale hakkame! Ja tule varsti tagasi! Ma jään muidu poisiga kimpu.»

Aga see juba teritabki kõrvu. Australe läheb —? Kuid siis tuleb

Ja ei aita mingid vastuväited. Tema on küllalt igev. Ta on juba üksi käinud üle tänava kuni vabrikuni tagasi. Ja ei jäänud alla, ei. Ja plangu taga nägi veel suurt koera ja see ei haukunudki tema peale...

Ja ka. Ta seob ema rätiku pea ümber. Ja siis on tal talvemüts. Need on kõik nii kaaluvad argumendid, et Australe võimatu ümber lükata. Mõlemad naised vaatavad teisele otsa, kuid ei taha jätele anda. Ent vennale on veel üks, kuid tugevaim argument. Ja kui ta hakkab alla päästma ja hõõrub mõlema rusikaga tugevasti, jääb muud üle kui lubada.

Liidetades kõneleb ema tütrega isast. Vähemalt kord tulevad nad temast. Jaroslavli vanglast on kõik vabadesid nad ajalehest. Kuid miks pole isa veel kodus? Ja juba peaaegu kõik tagasi, mõned isegi Ameerikast. Kuid pole veel. Nad ootavad, ootavad iga päev...

Ja ootab Australe täna kõige vähem. Küll on temagi kuld ta ei suuda nende juures kaua peatuda. See muusika, muusika ja suurte rongkäikudega on liiga ning erutav, kui et võiks veel mõelda millelegi

vennakesega tänaval. Ja kohe esimesel sammul märkab ta ristli ta endale sellega kaela võttis. Kohe ukse taga ema nagu teivas, näldates käega, ja ei saagi teda paigutada huvitab vabrikandi lipp. Temal on vaja teada, miks see on ja lookleb. Kes selle aknast välja pistis ja miks see on, kui tuul seda tõsta tahab... Suurte veenmistega ja saab Australe vennakese liikuma. Kuid lubadustest too ei hooll. Ta vaatab tagasi ja takerdub oma pikka aega mits vajub talle silmle ja seda tuleb iga minut tagasi. Ja nina, see muutub tal tuules peagi punaseks nagu

Australe näeb: vennakesega on tal vaeva. Kuid ilgub mööda Aleksandri tänavat juba viadukti. Mõlemal pool tänavat on rahvast kui murdu. Kuid siiski nad suurte vahelt läbi ja peatuvad otse kõnnitee ääres. See on arane tunglemine ja kirevus, et vennakesel pole isegi üks mahti. Seisab avali suuga ja pöörab pead kord ühele, teisele poole. See on hea. Australe võib segamatult vaadelda

mis siin näha. Vool tulvab vasakult. Aga kui kaugemale siis võib näha nende hakkade inimeste tagant! Kogu avar tanav on ühest äärest teisele vahete vahel vool veelgi laieneb ja vallutab kõnniteid. See hakkab sealgi liikuma ja on raske vastu pidada, et

mitte saada kaasa tõmmatud. Voolab üha lainetena. Ratsanikud kuldsete pagunite ja mustade hobustega. Lendurid nahkmantlite ja nagu kokkusurutud mütsidega. Siis jälle kasakad punatriibu llistes pükstes ja piikidega, millede üle eriti vennake suurt val mustust tunneb. Metallitöölised, kelle rivis pole ainsatki naisid rahvast. Puittöölised, majateenijad, äriteenijad. Trammitöölised ronelste ja raudteelased punaste kantidega mundrites. Siis kull sekraavide kaevajad, mehed ja naised läbisegi, pruuniks põlenud, muldonnides tahmunud ning mustunud... Jalaväelased väikesete lipukestega täkkide otsas. Terve polk jalgratastel...

Aeglaselt ja pidulikult voolab laine laine järele. Igaüks oma muusika ning lauludega, igaüks oma lippuga. Lipud — loendamatul arval lippe. Terve lippude meri. Lakkamatult voogavad punased lained. Ja ainult harva mõni punane valge vöödiga keskel. Mõni üksik sini-kollane-valge. Kuid need upuvad ning kaovad punasesse voolu.

Austra on sellest üldisest voolavast hoovusest nõnda kaugel haaratud, et ei omista tähelepanu üksikutele inimestele. Ja ei märka, et sellest voolust üks ja teine vaatleb neid mõlemad meeleheaga. Austra loeb lippude pealkirju ja hakkab nende järele era-dama ükskuld meeleavaldatajate rühmi. Sellest mitmekesidusest, lauludest ja muusikast käib tal pea ringi.

Nüüd tulevad koolilapsed — poisid ja tüdrukud kui tillukesed ehteasjad. See väike salgake erineb kummalliselt suurte jalakäijate ja ratsanike hulgast. Ja vennake tormab nagu pöörane kaasa. Vaevu suudab Austra teda tagasi holda. Lollike — kargleb nagu rohutirts... Austra seisab tänava ääres ja taipab äkki, et ka tema ise lihkab kaasa. Vool nagu veab ühes, veab nii, et on raske vastu panna. Muusika ahvatleb... punased lipud ahvatlevad... Kuid ta ju ei või... Kuhu tema vennakesega sõbrasega mollus lähebi! Ara tallavad...

Austra jääb üsna nukraks seepärast, et tema peab paigal püsimä, kõik teised aga liiguvad. Ta ei märka, et väikesed koolilapsed on juba möödas ja nüüd tulevad suuremad, tärnidega mütsidel. Siis ratsutavad jälle sõdurid. Ja keegi suur habemik kummardub ja silmitseb neid ja nad mõlemad naeratavad, nagu midagi armast nähes. Ja vennake polegi nii loll. Ta mõistab hästi, et see on peamiselt tema isik, kes kõidab tähelepanu. Temagi naeratab ja tõstab sõjaväelisel tervitades käe isa mütsi äärde. Ja talle naeratab ja võtab tervituse vastu kogu rivi, mitte ainult need kaks.

Siis tuleb läti pataljon, ja Austra trügib vaistlikult veelgi ettepoole. Vennakegi astub rentsilisse, tõstab esimeses valmista

... käe mütsi juurde ja seisab rinda sõjamehelikult

... jahtub midagi ettenägematut.

... kummardub, ja hetke pärast istub vennake tema õlal. ... haaranud Austra, ja ta toibub alles siis, kui samas... Ta ei suuda nii kähku üllatusest toibuda... jääda nõnda või rebida end lahti ning joosta

... rebida ja põgeneda pole sugugi nõnda kerge, kui... edasi ja teine tuleb kohe selle järele. Ta käsi on... ta siiski ei põgene. Kuhu jääb vennake? Kart... Austra, mida ta seal ülal teeb

... hetkel tundus selline kõrge tõus vennakesele väga... ja veidi kardetavanagi. Ta juba tahab kasutada oma... lendit, mis sobib kõigiks õnnetusjuhtumiteks. Kuid... näeb ta, et Austragi on samas. Ja kuhu ta iganes... rab, vaatavad talle vastu noored, naeratavad näod... on nii hea — palju parem kui jalgsi käia või seista. Ja kerkib õhku tääk, katsu või käega! Ja eemal veel Terve mets ümberringi! Ja kõik need sädelevad päikese... silmad. Ja samas lehvib peade kohal lipp, otse... linnena üle tuhisedes ja aeg-ajalt palgeld siitades. naerab. Ta on oma praeguse olukorraga rahul, hästi

... on rahul sellegagi, et ta tõstetakse teise kätti õlale. See on... kummal, kuid selle eest võib paremini näha. Siin ei... keegi talle halba teha, nii palju on nüüd selge. Ja pealegi... a samas, tema ei lubaks. On väga meeldiv teadmine, et... onkkaigu huika ja sammud samuti kaasa nagu Austra... rased. Hoopis teine asi kui seista kõrval, kus sind tõu... ning lükatakse ja kust peaaegu midagi ei näe. Olles... naernud, teeb ta nüüd tähtsa näo ja sirutab jalgu... kummal võimalikult allapoole.

... ja hakkab algul reipalt ja valmüstusega. Valmüstusega... et temagi on rahva hulgas ja pealegi veel läti küttide... talle end... ühes Unkna selle üle, et vennake käitub... ja ei karda pörmugi. Nii läheb see kuni viaduktini... abatasane, auklik maantee suurte veeloikudega... b, et talud saavad märjaks ja lirtsuvad ebameeldivalt. ... oma saarikutega võivad siit keskelt kõrvale vaata... minna. Need, kes kannavad poolsaapaid ja kingi, tun... male poole äärde kõnniteedele ja laveerivad võimalust

mööda veel sealgi. Vennake tõstetakse maha ja aidatakse neid mõlemaid ka kõnniteele jõuda.

Siin on üsna raske käia. On selline tunglemine, et pole kuhugi pöörduda. Trügitakse aina edasi, lükatakse ning tõugatakse. Täis kasvunud ei lase neil vaadata ja selle vastu pole midagi teha, kui ka tahakski. Tohutu vool kannab siin iga üksikut käijat, seda pole võimalik vältida ega sellest keelduda. Austral endal pole viigagi, tema on igati kogenud ja oskab tähele panna. Kuid vennakesega on raskusi. Too võtab iga tõuget ning müksu isikliku solvamise ja kõverdab huuli. Ja lõpuks peatub ta hoopis ja keeldub edasi minemast. Pärast sellist mugavat istumist tundub käimine talle üldse ebamugavana. Ja kui Austra tahab teda veenda ning oma nõusse meelitada, ajab ta huuled ähvardavalt torru juu valmistub nutma.

Pole midagi teha. Austra võtab vennakese sülle ja püüab tagasi trügida. See on raske ülesanne. Rahvast voolab ning voolab ilma otsa ja ääreta. Nagu oleks kuskil end valla murdnud kinnikülmanud järv, joostes nüüd tumeda voolusena kulvaks... Väiksed vastutuli ja ei pane keegi tähele. Ja kui mõni heldabki nalle pilgu, siis on see kannatamatu ning pahur. Ja Austra tajub hästi, kui väär see on, et ainult nemad kahekesi lähevad kogu sellele tunglemisele vastu. Ta tunneb end süüdlasena ja põlmseb vabandades, kui keegi tugevamini müksab.

Vennakesel on säärane kummaline omadus. Toas on ta kergekene, siis on teda meeldiv tõsta ning kanda. Kuid seal ta ei taha ja sipleb vastu. Siin väljas kleebib ta külge nagu takjas. Ja on raske kui kivi. Ütle, mida tahad, kuid kaela ümbert ta kinni ei hola. Laseb end lõdvaks nagu veniville. Ja kui Austra tahab teda kulvemasse kohta maha panna, tõrgub ta käte ning jalgadega vastu. Ei ja ei! Ei taha enam sugugi oma jalgadel kõndida. Säherdust lastvorsti pole veel nähtud.

Tuki maa pärast õnnestub Austral teda siiski veenda jalgu alla võtma. Ja siis püüab ta vennakest panna huvi tundma vastu-voolava rahvamärru, lippude ja muusika vastu. Kuid velli on kõike seda juba näinud, ja väikesed erinevused jätavad ta ükskõikseks. Ratsanikud teda veel pisut huvitavad, kuid selleski pole mingit kasu. Sest siis ta peatub ja teda ei saa palgast, ent seejärel tükib ta jälle kohe ligi. Sülle, sülle... Suurt trummigi silmitseb ta ainult viivuks. Austra ei suuda seda mõista: muidu meeldis ju see vennakesele kõige enam... Kuid velli ongi kõigest sellest kirevusest ning erutusest liiga väsinud — pahur ja unine... Austra märkab, et vennakese tusk ning väsimus nakatuvad temassegi. Ema märjad saapad on nii rasked, rasked

... ja valla ega taha enam hoida vennakese lõtvasket
... vajub küüru ja valutab...
... on märjad ja libisevad alla. Paljad käsivarred
... punaseks. Pea ja selg aga on niisked. Ta hlin-
... elt. Milline pahandus, milline pahandus!... Talle
... ta võiks asetada vennakese silasamasse tänava äärde
... sinna. Ja poleks põrmugi kahju. Mis head siis Aust-
... ongi? Kunagi polnud midagi head. Ainult tüliks ja
... Alati nagu rangid kaelas...

... aitab ta vennakesele näkku. Magama jäänud...
... pea rappub lõdvalt iga Austra sammu puhul. Sel-
... võimetu... Ja äkki taipab Austra, kui halvasti ta
... mütles. Ei liial elus jäta ta teda tänava äärde. Ta ei
... kellelegi!

... Austra viimaks pöördub Aleksandri tänavalt kodu poole,
... ut parem. Selle kohutava sagimise järel näib siin kõik
... g avarana. Nüüd pole enam kaugel... Ta tõstab oma
... gemale ja püüab astuda ühtlasemate sammudega —
... rgem. Ent taas kerkib üles pilv rahe ja harvade raskete
... lega. Tuul paneb hinge kinni. Ta on sunnitud istuma
... — seljaga vastu tuult. Meeldiv, haruldaset meeldiv
... puhata. Ta istub ja varjab vennakest tuule eest.
... pärast seda tundub veel raskemana ning rõhuvamana.
... nitee on märg sulavast rahest ja katustelt voolavast
... apad loksuvad raskelt. Ja päike väljub vajuva pilve
... särab kui pöörane. Raske... Austra tõttab tükikesse
... oljoostes, toetab siis jalad kuhugi treplastmele ja tõmbab
... hinge. Ja jookseb siis jälle... Vennake magab. Temal
... k tehtagu mis tahes.

... põikuullitsas tormab järsku nende juurde vabrikandi
... See pole kuri — ja kannab pealegi suukorvi. Kuid ta
... kkiiv ning häbematu. Nuusutab esmalt teda, siis venna-
... atult teeb Austra kurja näo ja hurjutab igati. Koer lipu-
... teeb ringi ja on jälle ees. Topib niiske koonu vastu
... tti, hõõrub seda tugevasti ja ajab end lõpuks püsti. Ja
... om Austra ärritub ja püüab teda tõrjuda, seda rohkem
... loogu ja muutub pealetükkivamaks. Surub Austra vastu
... põrnliseb vennakest ahnele, kavalate ning — Austra
... — pilklake silmadega. Austra ei leia enam ainsatki
... d. Ta püüab mitte julgust kaotada, kuid tema tõrelemises
... uba pisaraid.

... märkab ta, et keegi on selsatanud päikese ette. Ta enne
... jõuab vaadata, kihutab tugev jalahoop koera minema.

«Isa on kodust! Isa on kodust!»

ja suurevõitu, lihaval ninal prillid, mis andsid tema näole peene, härrandliku, ebalätlise ilme. See meeldis härra Altinile enda juures kõige enam — ehkki ta muidu oli tõeline rahvuslane, õige lätlane. Ta tellis ajalehti «Jaunākās Zinas» ja «Dzintenes Vēstnesis» ning ajakirja «Druva» ja küsis trammis piletit demonstratiivselt läti keeles. Pojal tuli kõigele vastumeelsele vaatanud kaia läti keele tunnis, kuid tütar õppis Ozol-Guyot' juures klaverimängu.

Politiilisse ellu härra Altin end ei seganud. Kuid seepärast ei võinud veel ütelda, et see oli talle täiesti ükskõik. Juba tema kapitalikese saatuse pani teda huvi tundma ka poliitika vastu. Ta elas kaasa nii oma rahva poliitilisele kui ka majandusolule. Polnud ainsatki kaalvamast sündmust või juhtumit, mille üle ta poleks oma tuttavatega kodus või restoranis elavalt mõtteid vahetanud. Ta kuulus nende soliidsete elu- ja töönimESTE hulka, kes ei saa toetada ei paremat ega pahemat tiiba — nagu ka ületil keskkohtagi mitte. Sest kõigil neil on oma kiiduväärsed omadused, kuid samuti ka puudused ning ühekülgSused. Ühe külgSus — see on see peamine. Need inimesed ei astunud ühtegi parteisse, kuna need ainult lõhestavad rahvast ja auhned juhid kujunevad seal alujuhtivateks. Kuid sellega pole veel öeldud, naga oleksid need inimesed poliitiliseks eluks kõlbmatud. Kui oleks hädavajalik, kui oleks — ühe sõnaga, neile tundus, et nad suudaksid niisama hästi koosolekuid juhatada, kateedritele tõusta ja kõnesid pidada. Kuid nemad on selle jaoks liiga targad. Ja neil on ka liiga palju tõsisemat tööd. Seepärast säilitavad nad vabad käed ja õiguse kõigele kriitiliselt vaadata. Niihästi sellis, mis tuli paremalt ja vasakult poolt kui ka keskelt.

Nii elas härra Altin rahulikult kuni sõjani.

Kuid sõja algusega muutus kõik.

Kõigepealt ilmnas, et ka härra Altinil võidi tema neljakümnele aastale, valgele piletile ja kroonuametile vaatamata sõjaväeteenistusse kutsuda. See oli kõige üllatavam ja ebameeldivam, mida ta kunagi oli kogenud. Kõrgemad ametnikud jäid panku alles, kuid vähemaid ja keskmisi, kellede hulka kuulus härra Altin, võidi teenistusse kutsuda. Muldugi toetas härra Altin sõda kogu südamest ning hingest. Saksamaa tuli purustada. Tema oli esimeste hulgas, kes sõja algpäevadel kiskus patriootlikus rongkäigus mütsi peast ja laulis: «Jumal, kelsrit kalte sal!» Ta rõõmustas teesklematult lätlaste lojaalsuse üle ja toetas kogu südamest ning hingest sellega — ja ainult sellega — saavutatavat ühendatud Läti Luendatud Venemaal. Ta hakkas tänavanurgalt ostma «Rila Teatajat» ja luges erutatult, mis oli kirjutatud

sakslaste hirmutegudest okupeeritud piirkondades ja kuidas iga lätlase puhumaks kohustuseks on Kuramaalt. Ta tundis pisaraid silmi tõusvat, lugedes Goldmani² lätlaste pataljonidest. Kaks korda laks ta Metsakalmistule kirstule ja tundis jällegi pisaraid silmi tõusvat — valgeid ning kummalisest õnnetundest, kui muusika mängis ja pastor Berg ilusasti kõneles, kaunistades oma kõnet oma rahvalauludest. «Panin pea põllupeenrale...» Koju läks härra Altin asjajumind postkaarte läti kättidega ja «Pilte sõjast», mida ta naisele ette luges.

See oli hea ning õige. Sõdida oli vaja. Ja kui sõjas ei tetsel tull langeda, siis polnud sinna midagi parata. Altin oli kõlgega hästi rahul, eriti endaga ja oma patriootsusega. Kuid et ka teda ennast võidi soldatiks võtta, tundis ta enam õige asi.

See oli suur ebaõiglus. Teda! Härra Altinil! Kel oli nelikümneks eluaastat, valge pilet ja kroonu amet! Oma maja Karla tänavas, kaheksa tuhat holukassas, naine ja kaks last... Oma jalgades ja nõrk süda ja haiged neerud... Mis soldat teinast! Kas polnud ta oma isa- ja sünnimaale niisama kallis kui ükskõik milline soldat? Muldugi, polnud mõeldav, et ta talge inimene vastu võetaks, kuid kindel sellele ka ei võidi olla. Nüüd ju kõneldi hirmulugusid.

Kodus oli härra Altin tusane ning vaikne. Kuid seda jutukam teemat tagatoas, kus seltersipudelid ukka veel pakuti midagi matki. Enamikku tuttavaidki huvitas seesama teema. Pea kõigil oli südames sama mure. Kõik tunnetasid sama ebaõigust, moraalsustloone ja valitsuse korraidisi kritiseeriti. Tekkis uus jõuline opositsioon. Ja mida enam laual ühjade pudelite arv, seda tugevamaks muutus opositsioonimure.

Kuid olud ega valitsuse väär suund ei muutunud selle opositsiooni põrmugi. Illoolis vastupidi, toimus asju, milledele härra Altin oli mõelnud ainult kõige süngema pessimismi hetkel. Ta oli mõelnud võimalikult süngemini ning mornimalt, et siis sõda endale jalle ütelda, et see tuleb narvlaste, lätlaste ja ülemäärä erutatud fantaasiast. Ent nüüd otsustas, et ta võib ületada kõige elavamagi fantaasia.

Kõigepealt — äkki ja täiesti ootamatult evakueeriti pankade

¹ A. V. Berg — reaktis online latl publitsist.

² Goldmani — lätl kodanluse esindaja Vene duumas.

³ Sõja e — sümbolistlik lätl kirjand.

kohalejäänud osakonnad Sise-Venemaale. Saabus telegramm, ja kaks korda kahekümne nelja tunni jooksul tuli kõik valmis sead- ning ära sõlta. Neli viitendikku silajaäänud ametnikest vallan dati — ja nende hulgas oli ka härra Altin. Ilma töö ja leivata lausus ta laia ning seltersipudeli taga istudes suritud h. ... s.ilmis särasid tal pisarad.

Ent see polnud veel kõik. Ka sellest talsest korterist kolis ümbruskonda välja. Ja kuni see paar nädalat tühi seisis, juhtus kohale mingi sadõõride üksus ja asus sinna elama. Härra Altini protestid ning selgitused ei lugenud midagi. Elasid aga edasi, maksid lüüri ega mädga. Lõikusid anu, kriimustasid põrki, daid, kulutasid üks hinged. Apsikaasa sõimas kui põõ rane. Härra Altin tõttas longates kõiksugu asutustesse. Miski ei aidanud.

Palka enam ei saanud. Majastki põlnud enam sissetulekuid ainult väljaminekuid. Ja elukallidus tõusis iga päevaga. Herra Altin laski rakendada oma loakassa kottidega, mis direktorite ja Kogu ärg nagu lubati, et osa hoiuseid võidakse välja maksta. Jutustas, et loodetud komaaridsoon ei lubanud. Hakkas abi nõudma, et ja loostajad ei saanud midagi. Holustajad - sead suutis härra Altin veel mõista. Kuid tema! Ent temagi ei saanud krossigi. Härra Altini südamesse jäi erakordne vaen vastu kibeus oma holukassa direktorite vastu. Igaveseks ajaks. Herra gamine muutus üha raskemaks ning raskemaks.

Kuld seegi polnud veel kõik. Ühel mustal päeval ilmus korraldus, et härra Altini kategooria valgepiletimeester tuleb ilmasid järelevaatusele. See andis härra Altinile lõpliku hoobi. Oht ei suutnud ta magama jääda, unes piinasid teda ilged varastajad. Ja päeval nägi ta lahtiste silmadega kolemaid sõjaväelasi. Härra Altini meele kaks korda raskemaks jalg veelgi lõikav nakk. Härra Altini näenud enam seltsi, ei näinud inetuna kõndida püüdes soojades viltides ja raskelt toetuda jämedale kepile. Keda ta aga kohtas, sellele jutustas ta oma vigadest ja ootas ahnelt kinnistust, et ega teda enam soldatiks ei võeta. Iga kord hakkas sellist kinnitusest parem. Härra Altin lootis ka ise, et ei võeta, kuid kindel ei võinud ometi olla. Praegu ei võinud millelegi kindel olla. Tõde ja õigust polnud nüüd enam olemaski. Kõikjal oma-oli ja ebainimlikkus... Härra Altin kõneles asjatundjatega ja astus mõningaid samme... Ja kui lõpuks tema valgel piletil silmsinine plitsat märkusega, et ta on tunnistatud sõjaväeteenisuseks kõlbmatuks, siis oli ta kukkur samahästi kui tuhi ja tema ei saanud veel ühele heale tuttavale viiskümmend rubla võlgu. Õõm sellisest tulemusest polnud kulgi pikk. Härra Altinilt hakkas

ma kahtlused, kas tema, tõeliselt halge inimene, pole
 juba ära kulutanud ja võlgu teinud...

... ja võiga teenud...
... elu küll jälle kuldagi rööpasse. Hingamine
... Lonkaminegi kadus peaaegu täiesti. Härra
... kõrgetes läikivates poolaabastes, alespoole
... lõigatud vurrudega. Hea tuttava abiga sai ta
... ja Linnade Lidu osakonda. Ta muretses roheliste
... õlakutega mundri ja*last end kogu perekon-
... formaadis pildistada. Palgaks oli kakssada kuus —
... näpet tuli veel sinna juurde. Elada võis. Kuld kõik
... lätnud härra Altini hinge põhja möruda sette. Ta
... kogetud ebaõiglust ning rahutust unustada. Jah — ja
... taas ringilema tumedaid kuuldusi mingist komisjonist,
... kõiki vabastamisi. Kuigi härra Altinil polnud
... põhjust, ei võinud ju siiski teada. Vahel meel-
... Ja hiljem hakati rääkima lidu likvideerimisest.
... kändlust nagu niil polnud.

ne pole siin siel ning veel paljudel muudel vähematel põh-
nades harra Altni maailmavaates ja poliitilistes veendu-
sustel ümberkujunemine. Ebamääraselt üldiselt opositsioo-
ni üle kindlalt radikaalsele. Ta ei tundnud enam eristist
võimade küttide ega sõja üle. Tagasihoidlikult, umbuskli-
gustega kriitikaga suhtus ta kõrgisse valitsuse korral-
dusse ja sõjavägede ülemjuhatajate vahetamisse.
Saavutused ning kaotused, kogu vene sõjastrateegia ei
mõjutanud mingit armu. Ta kahtles avalikult ametlike
teadete paratamatusest ja teadis kõigi üksikasjadeni neld kuu-
sõjajärgi valitsuse salajaste kavatsuste ning riigi
olukorra kohta levisid. Torkava sarkasmiga kõneles ta
võimade korratustest, põgenike varustamisest ja isegi
sõjavägede. Ta läks koguni nihkaugale, et loobus aja-
ajalt «Juunäkäs Zinas» ja «Dzimitenes Västnesis» ja hakkas
«Lichte» «Jauna Värds» Talle ei meeldinud ei selle lehe
kandis, ta ei suutnud harjuda kummallise, tema mee-
le paberiga, kuid ometi luges ja luges. Jonni pärast.
Sõja. Opositsiooni pärast.

Loon ei üllatanud härra Altiniit — samuti nagu see
 ei kedagi, ei üllatanud. Igaühele oli endal liiga palju
 Petrograd, sündmused oleksid võinud eriti huvitada,
 kuidas see ka vajalikuks pool tundi varem koju tulla, kuigi
 et naine ei tundnud selliste asjade vastu üldse huvi.
 Kuid ta võimata astus, ta tahapoole, olles tulekust pisut
 üllatud, ja jutustas, kõneldes veidi elavamaks muutudes.

suurtest sündmustest. Ent kui naine a... ja pillid üle kummardades pajalt... end sügavalt puudutatuna, pöördus ning... seljast võttes sülitas härra Altin... matuses oli ta nüüd jäädavalt...

Parast seda oli härra Altin... kord istus ta tundide kaupa, silmitsedes... Revolutsioon, mis algul tundus nõnda... õpetatuna, venis vähehaaval pikale... emandas erakordselt keerulist vorme. Kui Romanovid olid kuku... tatud ja ministrid uatega asendatud, siis n... kõik olevat tehtud ning lõpetatud Las' valitseda... varustada elanikkonda töidu ja... purustatakse, Asutav Kogu tuleb... korda. Härra Altin... naine monarhia... saab kuus viissada... kun kakssada... Härra Altin... suatnud ega suatnud mõ... ranatus ning kibe... rajatut ja tõmmata... meeles koosolek... lele mõttes, seda... koosolekusaalist põgen... kälma

Kontrerevolutsioon... kes soojadelt võ... lihtsalt rahule jääda. Nende vasti... miks neid, kes omaid monarhia... peamisi teeneid, n... deks ning kukutatakse? Vürst Lvov... Härra Altin... Mis siis sellest, et vürst? Veel pare... M... pilkamine, tsaldamatus...

Sõjavägi... arusaadav. Soldatidki... d is. Soldatilegi ei tohi keelata... oma määr ja piirid on siiski vajalikud... soldateld võidakse ühendada...

T... nende vastu pole sõnagi. To... parandada... Kollektivleping... tootvad lahendavad organid.

Kõigele... on neil... revolutsioonis... kinkida, nemad...

Kuid kah... oludes! Kuid... nõukogu... Enn... kontrerevolutsionäär... absurber mõte...

Tõi need koju... sõjalislikke ja... kõige... vastu võtta. Et sellelgi oll... teine õigus... mõistetavam ning... Sõis oleks temagi... nädal... arusaamatused.

... viivuks välja mõ... kodust välja... korral tana... sõjaväe... orkestrit mängib...

Kui... rahva huksi... Altiin oma prouaga... kingade... Nõukunud... ning... mar... kõrvalseis... omadena... kuskil... enam

kunagi tagasi. Kuid igapäevane elu oli alati ümberringi. Ja see muutus üha tormisemaks ning kirevamaks ja haaras härra Altini oma keerisesse kaasa. Taas hakkasid tal silmad virvendama.

Päevased sündmused, kõnelused, vestlused ja riidud, ajalehtede kirjutused — kõik see täisles hommikust õhtuni läbisegi härra Altini teadvuses. Kõrge riiklik poliitika ja selle küsimused püsisid kaugemal väljaspool. Lähema ümbruse elu oma hoogsate sündmustega kiskus härra Altini nagu veepöörisesse. Ta keerles kaasa ega mõelnud enam sellele, kuidas kaldale jõuda, kindlale pinnale tugineda ja uuesti tasakaalu saavutada.

Viivitamatu rahu ilma anneksioonide ja kontributsioonideta... See oli ka härra Altini sooviks. Sellega laheneks tema sõjaväeteenistuse küsimus iseendast. Ja korteritestki saaks soldatid välja, ja ta võiks jälle võtta korralikku üüri. Ent misparast siis see vaen ning lugupidamatus Kerenski, revolutsiooni parima kangelase vastu? Temalgi oli õigus, kui ta ei tahtnud liitlastega side muid katkestada ja üritas aktiivset vastupanu. Kas siis Kuramaa tuli tõesti loovutada võitluseta?? Kuhu jäi läti küttide varasem võitlusvalmidus, valmustus ning kangelaslikkus? Ainult peod ja lõbustused, Mitingud ja resolutsioonid. Maanõukogu ja Maata meeste Nõukogu — igaveses, lakkamatus võitluses. Pooletera meeste ja rentnike küsimus... Töoliste Saadikute Nõukogu liialdatud bolševistliku suunaga... Talurahva Liit, sotsiaaldemokraadid, demokraadid, vabariiklased... Koosolekud, programmid ja resolutsioonid... Põgenike kongressid Riias, Petrogradis, Moskvas... Kooliõpetajate konverents Tartus, pastorete konverents Valm.eras, ühistegelaste konverents Valgas.

Konfliktid agraarkomitees, lõhenemine bolševistlike ja rahvuslike küttihvitseride vahel, bolševike ja menševike poleemika, linnavolikogude valimised, Maanõukogu valimised, mõisate konfiskeerimine, koolireform, uued kohtud, maatameeste streik Tri kates, rätsepate streik, majateenijate ning kojameeste streik, pagarite streik, veevärgitöölise streik, linnaametnike streik... Ei otsa ega äärt. Kõik segunes ning mässus ülevaatetuks, käsitamatuks keeriseks.

Härra Altin tüdines iga päevaga järjest enam. Veel püüdis ta orienteeruda ja analüüsida. Ta otsis kobades kindlat pinda jalgade all, et jõuda vähemalt mingis üksikus küsimuseski selgusele. Ta loobus ajalehest «Jaunais Vārds» ja hakkas jälle lugema «Baltijas Vēstnesi». Ja ajuti näis, et ta tööpoolest leidis väljapääsu sellest soost. Ent mis täna tundus olevat kindlal alusel ning selge, see lõhkes homme seebimullina, ja jälle oli virvarr, viirastused ja udu. Ja nii ta enam ei püüdnudki otsida ega analüüsida. Läks

... kaasa ja mõtles ainult üht: mis sellest tuleb? Kuhu viiakse? Luges taas kõiki ajalehti läbisegi ja tundis pinnavat rõõmu selle üle, et aur ja pimedus suruvad... ja keeris pöörleb üha hoogsamini ning läbipääsma-

... ja Linnade Liidus toimus streik streigi järel. Kord kord te ne meister töökojast välja. Ühel ja teisel tuli kohast loobuda. Kaks osakonda oli juba suletud. Nõuamalt kõneldi kogu liidu likvideerimisest. Härra Altin otsustasid töölisel viimastumini, ja hommikul välja. Härra Altin kündel, kas ta õhtul jõuab koju tervete konnaga. Nagi igal hommikul halba und, kuid päeval sõlmas härra Altin, polnudki ta bolševikke. Härra Altin ei tahtnud. Tuli hoolt kanda, et teda ei peetaks kontrrevolutsionäär. Ta ei tahtnudki polnudki. Radikaalne kodanik, võib-olla. Kõiksem nendest kes praegu teisi hüüdnimedega risti-sonik — jaa. Kuid kes nüüd polnud kodanik? Iga Venelane oli nüüd kodanik. Kodanik oli nüüd ainult üks. Nüüd keegi temale kui kontrrevolutsionäärile! — Kõik oli muutunud. Iga päevaga raskemaks. Sõgilsu ja sõda, härra Altin langes silmanähtavalt näost ära, muutus nakkis ning allimaks. Ja närvilisemaks. Iga tühlast võis arvutada võimsa piirini. Ta unustas end niivõrd, et viirastord naise mahakukkunud kübara voodi alla. Niivõrd unustas end!

Kamline oli peaaegu üle läinud. Neerudelgi polnud viiga. Ta ei tahtud ja ei aga iga päevaga nõrgemaks ning tundetuks. Kuidas see iga asja puhul kloppis! Tagus rinnakorvis ta peal Seegi polnud parem. Alati röskes udus. Nagu naine asetatud mingi lahtihargnenud, sassiläänud lõngavõetles ning veerles ja mähkis kogu aju, kogu pea ja härra Altini kimpu.

... kavatses härra Altin astuda sotsiaaldemokraatlikku liikumist. Hiljem, kui hakati kõvasti kõnelema maal ja linnas asunike konfiskeerimisest, mõtles ta üksvahe aga üsna vabariiklikule parteile. See oli tookord, kui ta vahetas «Jaunais Vārds» «Baltijas Vēstnesi» vastu. Ent siis lõi ta parteidele käega: naguigi polnud ju võimalik aru saada, mis parteist oli see kõige õigem ning parem. Kõik keerles ning keerles nagu keevas katlas. Millestki, mitte millestki ei suutnud ta Kord võttis keegi tuttav ta juhuslikult kaasa demokraatlikku partei lokaali. Too partei olevat see kõige õigem ja kõige varam. Kõigil äärelinna majaomanikel vaja ühineda

muldu hullata. Ühe kõõgi aknast särasid vaskkastrulid ja helevio-
letsete lilledega portselannõud. All oli tubakakaupluse akna-
asetatud pikavarte'isi plüüsi ja inetute neegrilastele sigarikas-
Trammivaguneid kihutas teraval kõlinal mööda. Autod vuhise-
sid...

Rindeleminevaid soldatid padrunikastidega. Sõits mööda
nelli räbaldunud veovoorimeest pikkade roheliste malmvaatl-
dega... Daamid otsisid kiiruga lõhnastatud taskurätte ja holdsid
nina all... Hakkas vihma tibama... Praginal kerkisid õhku
mustad ning trilbullised vihmavarjud... Terve vihmavarjude
mets... Nagu seenekaparaad kasvab järsku hõlmavalt üle
tele... Ja selle kohal kammardusid avatud akendest välja naer-
vad ning lobisevad poisid ja plikad...

Härra Altin nägi kõike. Iseg vihmad paisjad ei jäänud
temast märkamata. *Kuid kõik näis kammardada ning võõrana.
Nagu oleks tema kuskilt võõrast kändist... eksine... Kõik pais-
tis nagu läbi suitsu ja udu. Lma seose ja... talenduse ning
mõtteta... Härra Altinil ei olnud tasakesi kõik lukmeid. Lnt
mitte külmost. Ssemuses oli tal soe ja pea põles nagu talas.

Ta näkkus edasi ainult siis, kui naine tõmbas. Ta ei ande ette-
poole, kus järjekord ümber nurga loogeldes kummaltki murdis
ja kadus. Kukkus nagu kaevu... Ta mõtles üht sügavat mõtet —
talle tundus, et ta mõtleb ühtainsat mõtet. Tõusest keer-
les tal segasena läbi ajude ainult katkenud, ebaseelgeld mõtte-
rääbala.

Tema ümbrikus oli number kuus... Kuid võib-olla number
ühksa, võib-olla number kaksteist... Rohkem ei suutnud ta
enam midagi meenutada ega mõista. Tal oli tunne nagu inimesel,
kellele usaldati midagi tähtsat ja kes unustas selle tähtmata —
unustas isegi, mida ta pidi tegema. Ja teab selgesti, et selle eest
ahvardab karm karistus. Kas tal üldse midagi ümbrikus oli? Võib-
olla oli see päris tühi... Tal jooksis juldinad üle selja.

Üks hääl võis otsustada kogu valimiste tulemuse. Luges ta
seda kuskilt seinalt või mõtles silmsamas välja? Lnt see oli aks-
kõik. See püsis kustutamatu ja talvases ja see üht oli tema.
härä Altin, hääl... Ja ta ei teadnud, miks ta ei teadnud mille-
eest ta hääletab — ja kas tal ongi seadusest ümberk... Homme
tõstavad nad tema välja... Kontirrevolutsionaar. Ta arreteer-
takse ja paigutatakse vanglasse... Juba... ol... selg ulen.
mürg. Ta lõdises nii, et naine muutus tal... kaks. Heltis
talle tusase plüüsi ja hoidus tõrelemast üksnes see... et ümber
ringi oli võõraid inimesi. Samas tõstis abikaasa pe... kõrgemale,
kus just härra Altini pea kohal uhkest, ehitud tütarlaps kam-

...aknal üle lillepoti ja irvitas. Sellele vaadates
...oua Altin pahameele pärast keelt.

trüglisid jälle kõik edasi. Proua Altin haaras mehe kae-
... Korra, teist korda — ent siis vaatas ja tõmbas kõve-
... midagi — mees ei liigutanudki. Rahvahulk surus selja-
... peale, ent tema ei liigutanud. Nagu härg, keda lõa otsas
... akse, ajas ta jalad vastu ja ei liikunud paigast. Ta
... peale punktile. Silmad olid tal kiinni vajunud ja laubal
... elugitilgad. Käed tõusid kummalselt, kohmetult, ja pisut
... stam osutas millelegi. Keegi teine ei märganud midagi
... and mõista.

Härra Altin ise nägi. Plakatit pealkirjaga: Rila on häda-
... Kuid nüüd polnud see enam valge plakat sinise pliiatsi-
... Rila on hädaohus — hõõgus tema teadvuses tuliste tähte-
... Rila on hädaohus, ja kõik see, mis Rilas, ja esmajoones
... härra Altin...

mühtumus otsis ta silmadega. Seal, nurga kõrval rivi hajus
... vajusid sügavusse... Ka tema, härra Altin... Ta oli seal
... hutavas kuristikus, ja väävli lõhn hakkas tal hinge kinni
... Vajudes ning vaarudes heltis ta ringi palavikuliselt hõõ-
... pilke. Kahvatult säravad kastrulid helisesid... Helevio-
... avate lilledega taldrikud löid jalgu sirutades veldrat
... la kuhu jalad astusid, sinna jäi suur punkt — algul
... agne, kuid siis valgus see laiali kiirtena, mis tõmblesid,
... d ning kobasid nagu ämblikud oma kidaliste jalgadega
... rale.

Ainult seal, ühes kohas, avanes sügavikust väljapääs. Mitte
... veel kummalsel neljakandilisel künkal haljendav puu,
... kiinni hoidis naeratav, ehitud tütarlaps. Ainult seal
... asmine.

... toimus midagi päris ootamatut
... Härra Altin tõukas naise jõuliselt kõrvale, surus end vastu
... seda mööda ronida üles lahtisele aknale. Ronida
... võimuk, kuid ta lõi oma küüned halli, libedasse müüri,
... naha, kuidas ta kõigest väest katsus üles jõuda. Imelikult,
... häälitsedes kraapis ta müüri ja peksis jalgadega tühja
... Proua Altin puudis teda nuttes ja riiteldes asjatult tagasi

Väljaid möödus. Mõned naersid, teised kehtasid õlgu, mõni
... naga ei näekski. Keegi ei mõistnud, et vaene härra Altin
... mõistuse.

HEATEGIJA

Jean Morene Etienne Parsoni, klaasivabrikas, etis oma kõrgi prantslase ja teanegi. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

Kolmandat tundi istus ta tooliserval tühja pööratava riidevarraste, millel rippusid nad ainult kaks prantslase kulevad. Tema kubar murtunud jaanallinnusulega. Tema jalgade ees seisis paar poeideid botikuid, mis tegid talle istumise võrdse mugavuse. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

Kolmandat puhkust andes peatas Pierre ja jatkas juba paaril korral alustatud juttu.

«Ah, teid on viis last?»

Jean Morene jätis samuti poolel haare jutustamist, karkpeolega üks poole pildes.

«Maa, o'le, kas k' d see k' d see — f'm'e m'n'a k' d e v'n m' s'andit. A'žeezass». Tema oli juba lapsest peale seline nõrga rinnaga.

Ta katkestas, kuna ta jälgis juba botikuid püüdnud, ja vaatas Pierre poole. Jean Morenele oles too küll võinud botikuid kaudagi määle asetada, mida ta se ei jagenud teha.

Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud. Etienne Parsoni koridors. Kõrgi klaasid ja jooksid, mis on kütetud, et nad ei ole kütetud.

jalaga. Ta kohatas minnes ja tardus sellest nii, et Pierre'il tuli teda suletava ukse abil sisse tõugata.

Tuba, kuhu teda tõugati, tundus valge koridori järele üsna hämarana. Tõsi, kuskil — talle näis, et õige kaugel — põles labipalstmatu lamp roosa abajuuri all. Sealt ulatus kitsas valgusserba kuni ukseni ja valkse kuldse veepinnana sädeles selles libe parkett. Jean Morène oma rasketes, naeltega löödud saabastes tundis end sel põrandal üpris ebakindlana ja jäi silmasse ukse juurde. Mõema käega hoidis ta mutsi nii, nagu hoiatakse habrast või hääreni täis nõud. Silmad jooksid tal jälle vett, kuid kulvatada ei saanud, sest ta pidi ju mutsi hoidma.

Siis kuulis ta nagu midagi kutse taolist ja astus lähemale. Tõtt öelda ei võinud seda astumiseks nimetada. Ta nihkus aeglaselt, kuna ta oli harjunud ainult keldri savipõranda, asfaldist kõnniteede ja vabriku tsementplaatidest põrandatega. Üks jalg oli tal teisest veldi lühem, nii oli ometi ebamugav klobistada absoluutselt vaikselt toas.

«Istuge, Jean Morène.»

Ta kuulis palju peenemat ning nõrgemat häält kui oli Josephine'il. Ja ta laskus ühele madalale ning pehmele istmele, nii et põlveotsad tundusid talle peaaegu rinnani ulatuvat.

Istuda oli ebamugav. Ja valkus kestis liiga kaua. Jean Morène tajus, kuidas tal laubale higi kerkis ja seejärel hakkas higistama ka selg. Kõlgele lisaks libises veel müts käest ja kukkus põrandale. Selle järele kummardudes tundis ta, et vasak jalg hakkas jälle kangeks jääma, ja see ajas ta veel rohkem segi.

End taas kogudes märkas ta, et lambl abajuur oli rohkem tagasi lükatud. Ta nägi nõrka soonilist kätt punase kiviga sõrmusega nimetissõrmes. Valgusejuga muutus laiemaks ning heledamaks. See palstiski Jean Morène'ile otse silmi, nii et need hakkasid jälle vett jooksuma. Kuid ruuduline taskurätt oli pesemata ning rebenenud äärtega — ta ei sõandanud seda välja võtta ja pühkida. Ta katsus pealetakkivat niiskust tõrjuda pilgutamisega.

Siis silmitses ta härra Etienne Piersoni pead. Kuivetonud nägu lühikeseks kärbitud tumedate vurrudega. Kaks voldikest poolkaares suunurkadest allapoole. Terve pundar peeneid kortsukesel välmistes silmanurkades. Laup oli sile ja näis ülemäära kõrgena, kuna ei võinud aru saada, kus see lõppes ja kus algas siledaks raseeritud lagipea. Sellelt pealaelt oli ära aetud viimne küuksekarv.

Härra Piersoni silmad püsisid veel raamatus. Nüüd sirutas ta pilku heitmata sama käe, võttis laualt elevandiluust paberinoa, pani raamatu vahele ja sulges selle. Siis tõusis ta peaaegu istuli

nahktoolis, kus ta senini oli pooleldi lebanud. Pehmetes algas ta küll ei võtnud polsterdatud järliit

... haigeid silmi torkis laikiv nõelapea härra Pier-

soni. Ta kohatas ja pööras mutsi nokaga ülespoole

«Pierson, sa oled oma lahked pruunid silmad temale
... Jean Morène? Teie tootasite minu vabrikus ahjude
... teie kaks nadalat voodis ja siis teid vallandati? See
... päeva eest? Miks teie kohe koju juurde ei tulnud?

«... ja juhataja juures? Seda oleksite võinud
... kui vallandamine toimus arsti otsusel, siis on
... minu endaaga tegemist. Teil oli vaja otsekohe minu
... tunda.»

«... härra...» pomises Jean Morène, jahmudes veel enam
... tume umbes pusis tal pehme ning hea. Silm ei palstnudki
... Piersoni vihkavana ning kardetavana kui eemalt vabriku
... lahke härra. Lahkem veel kui meister Arras — hoo-
... meinspektorist. Jean Morène armus temasse esime-
... alates.

«... Piera Pierson ei vaadanudki Jean Morène'i poole. Ka ei
... ta, mida too ütles. Ta hõljutas oma saledate sooniliste
... raamatut elevandiluust paberinoaga ja, nagu näis, kuu-
... meelt iseenda häält. Ta omas peent meloodilist häält ja kõne-
... te ettekavatsetud pausidega, rangelt silmas pidades
... arke ja väljendusi kaunit siludes. Kõlge sellega polnud
... Morène tööliste, kojameeste, käsitööliste ja pudukaubitse-
... li konnas harjunud. Tal oli raske härra Piersoni mõtte-
... lada. Ja mida pinevamalt ta kuulas, seda vähem suutis
... Kuid talie meeldis meloodiline kõne ja sõbralik toon.
... kindlalt veendunud, et ta polnud asjata tulnud. Ta
... ainult, et ta oli kolm päeva palunud neid alamaid isan-

«... Pierson jätkas, nagu öeldud, silktades raamatu kooldu-
... meki
... teen, teie olete veendunud, et ma võtan teid jälle tööle.
... teie kuuesaja viiekümne seitsmes nende kaheteistkümn-
... pooksul, mil mina olen vabriku omanikuks. Kuussada viis-
... onil kuus istus enne teid selsama toolil.»

«... Pierson tegi parema käega kerge liigutuse ja naeratas
... teie vaataksite enda jalgade ette, siis näeksite, et sinna
... jalkel ruudusse auk hõõrutud. Teie rautate oma saapaid sel-
... meeltega, nagu tuleks teil kõndida ainult jääd mööda... Ma
... avalikult, Jean Morène, teie olete väga viisakas. Nii
... enne teid ei istunud nõnda viisakalt. Mõni isegi. Sa.

«Ja muudagi, härra...»

«Ah, teile meeldib see tühine asjake! Selle tõi mulle m... k...
nist sõber India saartelt, ja minu juvelliir andis sellele säärase
kija naga seda nida võle nida Tema ei saastest...
ter.»

[illegible]

«Ainult et nad pelusid oma lo tustes s in nagu nrad p t
tute teieg. Ma e võtnud tege s m te e nade, k n a b k
adm n strateegon — arst endestmõistavalt karst arvalad
solt val vndes The mō state, Jean Moreau mitte antki »

Merikorp saaras nii ennenähtamata võitvann et oleks lahitud sõrmega katsuda, kas see on ka lamena järele Jean Morene ja suutnud sellelt silmi pöörata.

54

55

Härra Pierson jätkas, olles vähekeese pea lang' tona, nel n
hooised lahked silmad suunatud tind' poti kr sta. hede

[illegible]

«Ei, herra...»

Jean Morène vaatas nüüd härra Pierstoni langetatud silmalau-
gudele ja peenelt kujundatud huultele, millede üle nii kergelt
voolas kaunikõlaline kõne.

Härre Plerson areset jalad ristl.

*See oleks nii õelda asja faktiline, loogiline külg. Astalikus keeles väljendatult: teie katsetate esmalt ettepanek ite ning ahvardustega. Ja kui need ei aita — ja aidata ei suuda nad kunagi —, lähete te üle palumisele. Peab mõnema, et see on loo ebaimeeldvamaks küljeks. Mõnikord võib see osutuda isegi üsna ebaimeeldivaks. Hage naine, paar kolm väikest last, juhtub, et isegi neli, vanemad... Imetlemisväärselt vastupidav elu on nel vanadel tööinimestel. Ütlen teile avalikult, need on argumendid, mida on

...m.umber likata. Nii uskumatult kul see kõlabki, ka
...ja ekspluataatoritel on süda rinnas...»

...d silmalaud värisesid. Poolkaares kortsud suunurka-
d marksa kõveramaks. Häalde tekkis otsekuul nillske

talustidel ja ekspuataatoritel võib olla oma perekond, vanemad ja vanemad... Hõlpsasti mõistetava analoogia tõttu ning isegi vapustab neidki teiste inimeste õnnetus. Õnnetusvoolu järk oli mõõdas. Herra Pierson nihutas kätt alla... Käed lebasid loolileenidel. Ta tõstis kätte carrara marmorist kulukesele — raudkiivriga naisele linnuga käes. Kujuke oli kirjutuslaua riiulil vanale pruunile nahka koidetud raamatule. Ja koos sellega kaotas Piersoni nägu kohe oma melanchooise ning kogu pehmuse. Silmad vaatasid kalgilt ja huuled kokkuvõtteks kokku.

Ja keel mings jälle katkendi «Frlvoolsest madamist». Er on ja Jean Morène kuulasid mõlemad. Teadmata miks, sest see kriskav, kergelt keimikas muusika. - Mängisid jõe jõudnud kuidagi ära oodata, millal lõbb. Ja kuulus Jean Morene'ile taas, et ta peaks juba ammugi voodis - et koju on ligemale tunni tee, et Seine'l sildade all on raud ja ning mustad varjud, et suure suletud kullassepaadi lõbb igal õhtul kõnnitsee ääres kõhn, kurnatud kassipoeg - ja nagu mõni inetu, aukuvajunud ninaasemega kerjus. Ja ekslevad, seoseta mõtted, millel polnud midagi ega, milast härra Pierson siin kogu aja kõneles. Pierson alustas taas tugevamini, ühtlasi kindlamini ning

mu sõber: Meie kuulume kante vaenulikkusse klassi, — ja meil vaja teineteist eest peita. Avameelsus on parim viis. Meie kahekesi pole selles süüdi, et maailmas kapitalism ja ekspluateerimine, kodanlus ja proletariaat võidlevad klasside vastuolu. Meie mõlema võimuses ei ole midagi muud, mis on majandusliku arenemise käigus loomulik ja vajalik, samuti nagu me ei suuda peatada päikset ega vett valgida kuuvariutust. Just nii, mu sõber: kuulake! Täiesti taatmatult oleme me suure sotsiaalse progressi jaoks ning edasviiljateks. Meie mõlemad, Jean Morénat ja mina. Ma peaaegu lubaksin endale formuleerida, mina ja Jean Morénat, et teie olete proletaarlane ja mina kapitalist. Ma pole praegu midagi muud kui teie viiskümne aastat ja poolpimedad silmad. Ent selle eest kuulub teil

kogu tulevik, seevastu oman mina praegu miljoneld, kuid olen selle eest määratud paratamatule degenerereerumisele ning hävingule. Ja kui me teeme kokkuvõtte kõigest, mida sin omavahel kõnelesime, siis võime me minu arvates jõuda järeldusele, mis rahuldab meid mõlemaid.

Tele, mu sõber, räägite vähe. See tuleb sellest, et olete vales kohas häbelik. Kuid mulle tundub, et ma väljendasin kõik, mida teie mõllete, — mida teie kahtlematult ütleksite, kui oleksite harjunud sellistel teemadel kõnelema.

Niisiis on meie tänaõhtuse vestluse dialektiline käik umbes järgmine: teie esmalt protestisite enda vallandamise vastu. Teie ähvardasite oma ametiühingu ja selle juhtidega, kohtuga ja lõpupeude lõpuks vihjasite streigile ning muudele võimalustele, isiklikku kailaletungi kaasa arvates. Ühe sõnaga — teie püüdsite mind hirmutada. Kuid mind ei saa kartma ajada, minu poolt on vabariigi seadused, kümme väeldamatut põhjust ja prefektuur. Siis püüdsite mind liigutada, jutustades enda jõuetusest ja võimetusest leida muud tööd, oma halgest naisest, väetitest lastest ja hoolealustest vanematest. Ent kõige sellega olen ma nõnda harjunud kui pärastlõunase sigariga, kaardipartiiga klubis või ükskõik millise igapäevase sündmusega. Ja siis teie lõppeks koputasite mu südame-tunnistusele, kollitades mind ohuga, mis langeb kogu mu klassile — nagu veevood, mis uhkavad kurnatud ning näljale loovutatud tööliste vihavaenu ja kättemaksu miljonitest allikatest. Ja sellele viimasele väitele olen ma teile alles vastuse võlgu. Kuid see on ühtlasi ka toleks järelduseks, millele olen juba vihjanud ja mis — olen selles veendunud — rahuldab meid mõlemaid.

Sest eksisteerib ainult üks tõde — ja ainult üks tee sellele. Sotsialismi tõde, mida arenenumad teie hulgast mõistavad ning tunnustavad ja sellised, nagu teie, hämaralt aimavad. Isegi päris pimedad aimavad, et päike paistab ja kuhupoole ta paistab. Seda ütlen mina, kapitalist ja ekspluataator, sest meie ei tarvitse sugugi olla nõnda juhmid ja ühiskondlikult tumedad, nagu teie juhid seda sageli kujutavad. Ma võin seda eriti enda kohta kinnitada. Teie võib-olla juba aimasite minu liigimist, et olen oma perekonna vanade kirjade järele pisut sugulane teie «genlaalse õpetajaga», seepärast mõistan ma teda üpris hästi. Meil — ma kõnelen jällegi meie klassi nimel — pole enam vaja hoiduda selle ainsa suure tõe eest, sest meilegi teenime seda ja viime seda samuti edasi nagu teie.

Kuid — vastate teie — kuhu jäävad siis eri klasside huvid ja neist võrsunud erinev ideoloogia? Ah, mu sõber! Meie — kuid

meie teie — kasutame nii sageli selle ideoloogia nimetust, nagu unustades selle sügavama sisu ja haarates ainult välist külge, koort, tühja kõla. Ent meil tuleb küünitada tuuma järele, mu sõber — alati üksnes tuuma järele! Ja selles peitub mitte ainult teie, vaid ka meie olemasolu, töö ja moraali õigustus.

Ma kuuleme nii tihti: teie olete vägivaldlatsejad, te olete aplad kui häänid ja kiskjad nagu näljased hundid. Teie olete südame- tud. Te istute autodes ja sõidate üle meie luude. Teie kümblete meie higis nagu sooja vannis. Hüva, hüva, mu sõber. Ma ei vaidle silmaga nähtavate liialduste ja jõhkrate ülesoolamiste vastu. Need on teile vältimatud oma kibeduse leevendamiseks ja petlikuks eneserahustamiseks. Olgu nii. Sellised me peaksimegi loelisel olema. Kuid säärased suudavad meie hulgast olla üksnes selgeminimõtlejad ja loomult julgemad. Suures enamikus olime me liiga pehmekoorellised, entusiastlikud ja tundelised — proletariaadi vabanemispüüete ja kogu inimkonna tuleviku kahjuks.

Mida siis muud tähendab eraviisiline halesüdamlikkus, filantroopia ja nendetaolised tunnetepuhangud? Mõni piisk kuumadele kividele. Poolpõlenud sigarijupp, mille ma merre viskan ja millest kinni haarates ükski uppuja ei suuda kaldale ujuda. Ja kui moodne humanism praegu kardetavalt kasvab, siis on see sotsiaalne ja moraalne haigus, mille vastu võitlemine on esmajoonel ning kõige rohkem teie kohuseks. Sest kõige enam ohustab see teie huviseid ja tulevikuperspektiive.

Sest mida on kogu töölisliikumine kõigil oma majanduslike ja poliitiliste organisatsioonidega, kõigil grandioosse massiliikumise sajasuguste vormidega? Vastusurve kapitalistide survele, kapitali llikele, nagu tavaliselt öeldakse teie räpases žargoonis. Mida rän- gem surve, seda jõulisemaks osutub vastusurve. Kõik halesüdam- likkus ja humanism on ju ainult teadlik või teadmatu leevenda- miskatse, proletarise liikumise desorganiseerimine, pettus ning reetmine. Seda harrastavad argpüksid ja kartlikud. Ja peamiselt need, kes ei usu sotsiaalsesse progressi ja maailma ümberkujun- damisse uutal alustel. Mida halvem, seda parem — olevat öelnud üks teie juhte. Ma kindlasti ei tea, kas ta seda ütles. Ent oleks üpris kahju, kui ta poleks seda öelnud. Sest selles probleemis peitub kogu sotsiaalse probleemi võti. Võtame kas või teid ennast, Jean Morène. Teie olete oma ametiühingu liige, kuid mida tähen- date teie ühingule või ühing teile? Alati olete te lootnud oma käe peal läbi lüüa. Solidaarsustunnet pole teil isegi vile santilmi eest. Streikide puhul olete te rohkem kui kord etendanud kahepaikse osa. Minu meistrid teavad teist paljugi. Seepärast, et teil oli ka

nõnda võimalik kuidagi kapitali survest hoiduda. Ja mida te nüüd sellest saite? Tele? Kuid kaaluge ometi oma olukorda ja ütlege, kas mul pole õigus. Teil tuleb endal esimesena tunnistada, et olete oma elu ära raisanud. Vana ja vaene ja poolpine, ja siit lähete te töötuna tänavale. Ja ainus, milleks te veel võiksite kõlvata — see on olla õpetuseks oma pojale, et ta ei kõnniks teie poolt ette tallatud teed.»

Härra Pierson suunas pilgu sinna, kus tal lauanurgal seisis portselanist numbrilaua ja kuldsete osutitega rokokoo stiilis kell. Oli veel kaks minutit aega. Härra Pierson tõusis, toetudes mõlema peene soonilise käega laua servale.

«Nii, mu sõber. Olen rõõmus, et te tulite ja me võisime pisut lobiseda. See on tingimata vajalik, et kaks inimest kahest vaenu-likust klassist ning vastukäivate huvidega teineteist mõistaksid. Ma olen rõõmus, et me teineteist täiesti mõistsime. Nüüd mõistate teie, kuld saabub aeg — ja ma olen veendunud, et seda ei tule kaua oodata —, mil kõik mõistavad, kes on teie õiged heategi-jad. Jumalaga, mu sõber!»

Härra Pierson noogutas pead. Ta vaatas Jean Morène'ile ja võttis tema pilku jälgides tuhatoosi rennikesest sigari.

«Aa, teie seda... Palun!»

Ulatades talle sigari, pistis ta selle Jean Morène'ile oma käega suhu. Otsis siis taskust hõbekattega tikutoosi, mille kaanel oli kellegi daami pilt. Peatus niiske pilguga hetkeks sellel. Tõmbas siis tuld ja pani tiku sigariotsa juurde.

«Tõmmake tugevamini. Nii. Nüüd on korras. Huvasti, mu sõber. Ja tervitage oma naist.»

Härra Piersoni polnud enam toas, kui Jean Morène tõibus. Pärilmutri roosakas heik virvendas tal kogu aja silmis. Sellest ja kummalisest sisemisest erutusest hakkasid need jälle nõnda vett jooksuma, et ta ei suutnud midagi näha.

Pierre seisis juba pärani avatud uksele ja vaatas oodates.

Jean Morène ei mõistnud midagi. Peas keerles tal sogane virvarr. Kõrvus kõlas veel meloodilise kõne muusika. Kobades taskus rätiku järele, pomises ta hea õnne peale:

«Täna, härra!»

SISUKORD

Andrej Upit	3
Töö ajal	5
Hüüatus	18
Anatra ja väikeveli	27
Nõiaköögis	37
Heategija	50

«Loomingu» Raamatukogus seni ilmunud:

- Nr. 1. Pentti Haanpää. **ELU SUURELT MAANTEELT.** Soome keelest tõlkinud V. Kabur.
- Nr. 2. William Jacobs. **SÄRAVAD SULED.** Inglise keelest tõlkinud E. Roks.
- Nr. 3. Friedebert Tuglas. **UHE NORRA REISI KROONIKA.** Andrus Johani illustratsioonid.
- Nr. 4. Vladimir Tondrjakov. **IVAN TSUPROVI LANGEMINE.** Vene keelest tõlkinud P. Viiding.
- Nr. 5. Doris Lessing. **IMEROHI EI OLE MUUDAV.** Inglise keelest tõlkinud V. Raud.
- Nr. 6. Aleksander Kuprin. **TSIRKUSES.** Vene keelest tõlkinud O. Jõgi.
- Nr. 7. Alberto Moravia. **ROOMA NOVELLE.** Itaalia keelest tõlkinud A. Kurtna.
- Nr. 8. Stefan Zweig. **MALENOVELL.** Saksa keelest tõlkinud N. Andresen.
- Nr. 9. Konstantin Paustovski. **SUVEPAEVAD.** Vene keelest tõlkinud K. Kivi.
- Nr. 10. VANAISADE VAHELUGEMISI. Vallmik satiirilisi ja humoristlikke palu varasemast eesti ajakirjandusest. Koostanud J. Peegel.
- Nr. 11. Vera Panova. **SERJOZA.** Vene keelest tõlkinud Debora Vaarandi.
- Nr. 12. Elsa Triolet. **AVIGNONI ARMATAJAD.** Prantsuse keelest tõlkinud Alno Gross.
- Nr. 13. John Steinbeck. **PÄRL.** Inglise keelest tõlkinud E. Roks.
- Nr. 14. Guy de Maupassant. **VALIK NOVELLE.** Prantsuse keelest tõlkinud N. Toiger.
- Nr. 15. Branislav Nušić. **HUMORESKE JA FOLJETONE.** Tõlkinud A. Kerge ja V. Tomberg.
- Nr. 16. Antanas Vienuolis. **UPPUNU.** Leedu keelest tõlkinud A. Erleman.
- Nr. 17. Halldor Laxness. **HEA PREILI JA HÄRRASMAJA.** Islandi keelest tõlkinud H. Sepamaa.
- Nr. 18. **NELJAKUMNE AASTA EEST.** Vanade revolutsionäride mälestusi.

- Nr. 19. Kazimierz Brandys. **OLEVIKUMALESTUSI.** Poola keelest tõlkinud A. Kurtna.
- Nr. 20. **40 LUULETUST.** Põimik nõukogude rahvaste poeesiat. Koostanud R. Parve.
- Nr. 21. Aleksander Siivas. **LÕPUNI KINDEL.** Jooni Hans Helde-
manni elust dokumentide alusel.
- Nr. 22. Karel Capek. **JUTTE ÜHEST JA TEISEST TASKUST.** Tšehhi keelest tõlkinud L. Metsar.
- Nr. 23. Andrej Upit. **VALIK NOVELLE.** Läti keelest tõlkinud O. Kuningas.

Ilmumas:

- Nr. 24. Erni Krusten. **ÕNNETU ARMASTUS.** Novelle.

Toimetaja O. S a m m a

Toimetuse aadress: Tallinn, Kohtu t. 3, tel. 445-83
Trükkimisele antud 18. XI 1957. Trükiarv 20 000. Paber 70×104, 1/16.
Trükipoognaid 2. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 2,74.
Arvutuspoognaid 3,77. MB-07766. Tellimise nr. 3513. Trükkkoda
«Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40.

Hind 1 rubla

На эстонском языке

БИБЛИОТЕКА «ЛООМАНГ» № 23.
Андрей Улит. Избранные рассказы